

Marifat

Kuch – bilim va tafakkurda

Ma'naviy-ma'rifiy, ijtimoiy-siyosiy nashr

Xalq ziyolilari gazetasi // 1931-yildan chiqa boshlagan // e-mail: info@marifat.uz // 2026-yil 24-iyun chorshanba №25(9610)

PREZIDENTIMIZNING

ISLOHOTLAR STRATEGIYASI VA YANGI O'ZBEKISTON EVOLYUTSIYASI

2-4-betlar

O'qituvchi
nimani
o'ylaydi?

Tarbiyada bolangizni bironing bolasi bilan solishtirib tanqid qilmang, aks holda uning o'ziga bo'lgan ishonchi yo'qoladi, deyishadi. Futbolchilar bor kuchini berib harakat qilishdi. Umidsizlikka tushmaymiz, hali hammasi oldinda. Nima bo'lganda ham yigitlarimizni qo'llab-quvvatlayveramiz. Olg'a, O'zbekiston!

Murodjon UMAROV

Hech bir bola yomon bo'lib tug'ilmaydi. Albatta, uning o'ziga xos iste'dodi va qobiliyati bo'ladi. Mehr va e'tibor yetishmasligi, tarbiya jarayonidagi bo'shliqlar sabab odobsiz va tartibsiz o'quvchilar shakllanadi.

Shoira BOZOROVA

PREZIDENTIMIZNING VA YANGI O‘ZBEKISTON

Mutaxassis minbari

XXI asrda davlat boshqaruvi samaradorligi faqat iqtisodiy ko‘rsatkichlar yoki institutsional qarorlar bilan emas, balki rahbarning jamiyat bilan muloqot o‘rnata olishi, islohotlar mazmunini xalq hayoti bilan bog‘lay olishi va davlat siyosatining natijalarini fuqarolar kundalik turmushida namoyon qila olishi bilan ham belgilanadi. Bugungi siyosiy kommunikatsiya muhitida rahbar imiji oddiy shaxsiy obraz emas, balki institutlar faoliyati, ijtimoiy natijalar, davlat xizmatlari sifati, strategik nutqlar va xalqaro maydondagi faollik bilan bog‘liq kompleks fenomenga aylanmoqda.

Shavkat Mirziyoyev rahbarligida davlat va jamiyat munosabatlarini qayta ko‘rib chiqish, ma‘muriy boshqaruvni modernizatsiya qilish, iqtisodiyotni liberallashtirish, fuqarolar murojaatlari bilan ishlash tizimini kuchaytirish, ijtimoiy himoyani kengaytirish va tashqi siyosatni ochiqlik tamoyili asosida faollashtirish kabi jarayonlar davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlariga aylandi.

Ayniqsa, “Xalq davlat idoralariga emas, davlat idoralari xalqqa xizmat qilishi kerak” degan tamoyil yangi boshqaruv uslubining g‘oyaviy asoslaridan biri sifatida namoyon bo‘ldi. Ushbu tamoyil Prezident siyosiy imijini “**xalq bilan muloqot qiluvchi**”, “**muammoni joyida o‘rganuvchi**”, “**natija talab qiluvchi**” va “**davlat idoralarini inson manfaatiga yo‘naltiruvchi**” lider obrazi bilan bog‘ladi.

Shu bilan birga, Yangi O‘zbekiston islohotlari mamlakatning faqat iqtisodiy va ma‘muriy modernizatsiyasini emas, balki milliy o‘zlik, tarixiy xotira va sivilizatsion merosni qayta anglashga qaratilgan madaniy-gumanitar siyosatni ham o‘z ichiga oladi. Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy majmuasi va buyuk allomalar merosini o‘rganishga qaratilgan tashabbuslar mamlakat imijini ma‘rifatli islom, bag‘rikenglik, ilmiy meros va madaniy diplomatiya bilan bog‘lash imkonini bermiqda.

Maks Veber legitimlikni hokimiyatning jamiyat tomonidan qabul qilinishi va tan olinishi bilan bog‘lagan bo‘lsa, zamonaviy siyosiy tahlilda legitimlik ko‘pincha davlatning natija bera olishi, fuqarolar ehtiyojlariga javob berish qobiliyati va ishonch ishlab chiqarish mexanizmi orqali talqin qilinadi. Shu ma‘noda islohotlarning amaliy natijalari rahbar imijini shakllantiruvchi muhim omil hisoblanadi.

Siyosiy imij nazariyasida rahbar obrazi axborot makonida yaratilgan sun‘iy tasvir emas, balki shaxsiy sifatlar, siyosiy qarorlar, ijtimoiy natijalar, kommunikatsion uslub va ramziy siyosat birligi sifatida qaraladi. Jozef Nayning “yumshoq kuch” konsepsiyasi davlatning xalqaro maydondagi jozibadorligi faqat iqtisodiy yoki harbiy qudratga emas, balki madaniyat, qadriyatlar, tashqi siyosat uslubi va ma‘naviy nufuzga ham bog‘liq ekanini ko‘rsatadi. Bu yondashuv O‘zbekistonning madaniy-gumanitar tashabbuslarini tahlil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Shuningdek, strategik kommunikatsiya nazariyasi nuqtayi nazaridan siyosiy

imij uch tarkibiy qism orqali shakllanadi: birinchisi – davlat qarorlarining mazmuni; ikkinchisi – ushbu qarorlarning ijtimoiy natijasi; uchinchi – natijalarning jamoatchilikka qanday tushuntirilishi. Mazkur maqola aynan shu uchlik asosida Shavkat Mirziyoyev davridagi islohotlar va siyosiy imij transformatsiyasini tahlil qiladi.

1. Islohotlar strategiyasining konseptual asoslari va bosqichlari.

Shavkat Mirziyoyev davridagi islohotlar bir martalik siyosiy kampaniya emas, balki bosqichma-bosqich amalga oshirilayotgan strategik modernizatsiya jarayoni sifatida namoyon bo‘ldi. Bu jarayonning birinchi muhim bosqichi 2017–2021-yillarda O‘zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo‘nalishi bo‘yicha Harakatlar strategiyasi bilan bog‘liq. Unda davlat va jamiyat qurilishini takomillashtirish, qonun ustuvorligini ta‘minlash, iqtisodiyotni rivojlantirish, ijtimoiy sohani modernizatsiya qilish, xavfsizlik va tashqi siyosatni takomillashtirish kabi yo‘nalishlar belgilab berildi.

2017-yilning “Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili” deb e‘lon qilinishi mazkur davrning siyosiy-falsafiy mohiyatini ifodaladi. Bu holat islohotlarning bosh nuqtasi sifatida inson manfaati va davlat organlari hisobdorligi masalasini oldinga chiqardi. Harakatlar strategiyasi doirasida qabul qilingan qonunlar, farmon va qarorlar davlat boshqaruvi, sud-huquq, iqtisodiyot va ijtimoiy sohaga doir institutsional o‘zgarishlar uchun normativ asos yaratdi.

Ikkinchi bosqich 2022–2026-yil-larga mo‘ljallangan Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi bilan bog‘liq. Mazkur strategiyada “Inson qadri uchun” g‘oyasi, “Davlat – inson uchun” tamoyili, hududlar kesimida ijtimoiy-iqtisodiy dasturlarni ishlab chiqish, mahalliy jamoatchilik ishtirokini kengaytirish, davlat organlari hisobdorligini kuchaytirish kabi mexanizmlar belgilandi. Bu bosqichda islohotlar faqat yuqoridan pastga yo‘naltirilgan qarorlar tizimi emas, balki mahalla, hudud, fuqaro murojaati va jamoatchilik nazorati bilan bog‘langan boshqaruv modeli sifatida rivojlantirildi.

Uchinchi bosqich “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi bilan bog‘liq. Unda erkin va farovon, qudratli Yangi O‘zbekistonni barpo etish, har bir fuqaroga o‘z

salohiyatini rivojlantirish uchun imkoniyat yaratish, kuchli iqtisodiyotni shakllantirish, adolat va qonun ustuvorligini ta‘minlash, xavfsizlik va barqarorlikni mustahkamlash kabi maqsadlar belgilangan. 2026-yilda mamlakat taraqqiyotining 2030-yilgacha bo‘lgan keyingi bosqichiga oid dasturiy hujjatlarning qabul qilinishi islohotlar jarayonini uzluksiz va davriy ravishda yangilanib boruvchi strategik rejalashtirish tizimi sifatida ko‘rsatadi.

Shu jihatdan Prezident Shavkat Mirziyoyev islohotlarining asosiy xususiyati ularning izchil strategik mantiqqa ega ekanidadir: avval davlat va jamiyat munosabatlarini yangilash, keyin institutsional va iqtisodiy modernizatsiyani chuqurlashtirish, so‘ngra 2030-yilga qaratilgan uzoq muddatli taraqqiyot modeliga o‘tish. Bu izchillik Prezident siyosiy imijini “**strategik islohotchi**” obrazi bilan bog‘laydi.

Quyidagi jadval islohotlar strategiyasining asosiy bosqichlarini umumlashtiradi:

Bosqich	Davriy chegara	Asosiy hujjat	Siyosiy-kommunikatsion mazmun
I bosqich	2017–2021	“Harakatlar strategiyasi”	Xalq bilan muloqot, davlat idoralari hisobdorligi, boshqaruvni yangilash
II bosqich	2022–2026	“Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi”	Inson qadri, mahallabay yondashuv, ijtimoiy himoya va natijadorlik
III bosqich	2023–2030	“O‘zbekiston – 2030” strategiyasi	Uzoq muddatli taraqqiyot, inson kapitali, kuchli iqtisodiyot va adolat tamoyili
IV bosqich	2026–2030	Strategiyaning keyingi amalga oshirish dasturlari	Islohotlarni chuqurlashtirish, mahalliy ijro va jamoatchilik nazoratini kuchaytirish

2. Xalq bilan muloqot va davlat boshqaruvi imijining o‘zgarishi.

Shavkat Mirziyoyev siyosiy uslubi-ning muhim jihatlaridan biri – davlat boshqaruvini fuqaroga yaqinlashtirishga qaratilgan yondashuvdir. Prezident Xalq qabulxonalari va Virtual qabulxona tizimining shakllanishi davlat organlari bilan fuqarolar o‘rtasidagi masofani qisqartirishga xizmat qildi. 2016-yilda qabul qilingan farmonda murojaatlarni qayd etish, umumlashtirish, tizimlashtirish va ko‘rib chiqilishini nazorat qilish bo‘yicha yagona elektron axborot tizimini joriy etish vazifasi belgilangan edi.

Bu mexanizmning siyosiy ahamiyati shundaki, fuqaro o‘z muammosini davlat rahbariyatiga yetkazish imkoniyati borligini his qila boshladi. Davlat organlari faoliyatini fuqaro murojaati orqali baholash amaliyoti kuchaydi. Natijada Prezident imijida “**xalq dardini eshituvchi rahbar**”, “**muammolarni joyida o‘rganuvchi rahbar**”, “**amaliy natija talab qiluvchi rahbar**” obrazi

shakllandi. Bu obraz oddiy targ‘ibot mahsuli emas, balki davlat boshqaruvi uslubining o‘zgarishi bilan bog‘liq ijtimoiy tajribaga tayanadi.

Prezidentning hududlarga tashriflari, sektorlar faoliyati, mahallabay ishlash tizimi, yoshlar, ayollar, tadbirkorlar va ehtiyojmand aholi bilan muloqot formatlari siyosiy imijni institutsional mazmun bilan to‘ldirdi. Bunda imij shaxsiy reklama orqali emas, balki boshqaruv jarayonidagi ochiqlik, murojaatlarga munosabat va amaliy natija orqali kuchaydi. Biroq bunday muloqotga asoslangan boshqaruvning barqarorligi faqat markaziy siyosiy irodaga emas, balki mahalliy ijro organlari madaniyati, mansabdorlar hisobdorligi va fuqarolar murojaatlariga sifatli javob berish amaliyotiga bog‘liq. Shuning uchun Prezident imijini uzoq muddatli institutsional asosda mustahkamlash uchun xalq qabulxonalari, ochiq budjet, jamoatchilik nazorati va raqamli davlat xizmatlari o‘zaro bog‘langan tizim sifatida rivojlanishi kerak.

3. Iqtisodiy islohotlar va natijaviy legitimlik omili.

Prezident Shavkat Mirziyoyev islohotlarining muhim yo‘nalishlaridan biri iqtisodiyotni liberallashtirish, bozor mexanizmlarini kuchaytirish va xususiy sektor uchun qulay muhit yaratishdan iborat bo‘ldi. Valyuta siyosatini liberallashtirish, tashqi savdo tartiblarini soddalashtirish, tadbirkorlik muhitini yaxshilash, davlat korxonalarini ulushini qisqartirish va investitsiya muhitini yaxshilash kabi yo‘nalishlar mamlakat iqtisodiy siyosatining asosiy tarkibiy qismlariga aylandi.

Jahon banki ma‘lumotlariga ko‘ra, 2017-yildan boshlab O‘zbekiston iqtisodiyotni liberallashtirish va xususiy sektor yetakchiligidagi o‘rish uchun asoslarni mustahkamlash bo‘yicha muhim islohotlarni amalga oshirdi; 2017–2025-yillarda real YIM o‘sishi yiliga o‘rtacha 6 foizni tashkil etdi. 2025-yilda real YIM o‘sishi 7,7 foizga yetgani, o‘rish eksport tiklanishi, xususiy iste‘mol, xizmatlar, qishloq xo‘jaligi

ISLOHOTLAR STRATEGIYASI EVOLYUTSIYASI

va sanoatdagi o'sish bilan bog'liq ekani qayd etilgan.

Iqtisodiy o'sish Prezident siyosiy imijining muhim tayanchlaridan biriga aylanadi. Chunki fuqarolar rahbar faoliyatini ko'pincha kundalik hayotdagi iqtisodiy o'zgarishlar – ish o'rinlari, daromad, infratuzilma, uy-joy, tadbirkorlik imkoniyatlari va ijtimoiy himoya orqali baholaydi. Shu nuqtayi nazardan iqtisodiy islohotlar siyosiy imij uchun “natijaviy legitimlik” manbayi vazifasini bajaradi.

2025-yil yakunlariga bag'ishlangan Murojaatnomada mamlakat yalpi ichki mahsuloti 145 milliard dollardan oshgani, eksport 33,4 milliard dollarga yetgani, oltin-valyuta zaxiralari 60 milliard dollardan oshgani va xorijiy investitsiyalar hajmi 43,1 milliard dollarga yetgani ta'kidlangan. Bu raqamlar rasmiy siyosiy diskursda islohotlar strategiyasining iqtisodiy natijalarini ko'rsatish bilan birga, Prezidentning **“islohotchi va natijaga yo'naltirilgan rahbar” sifatidagi siyosiy imijini kuchaytirishga xizmat qiladi.**

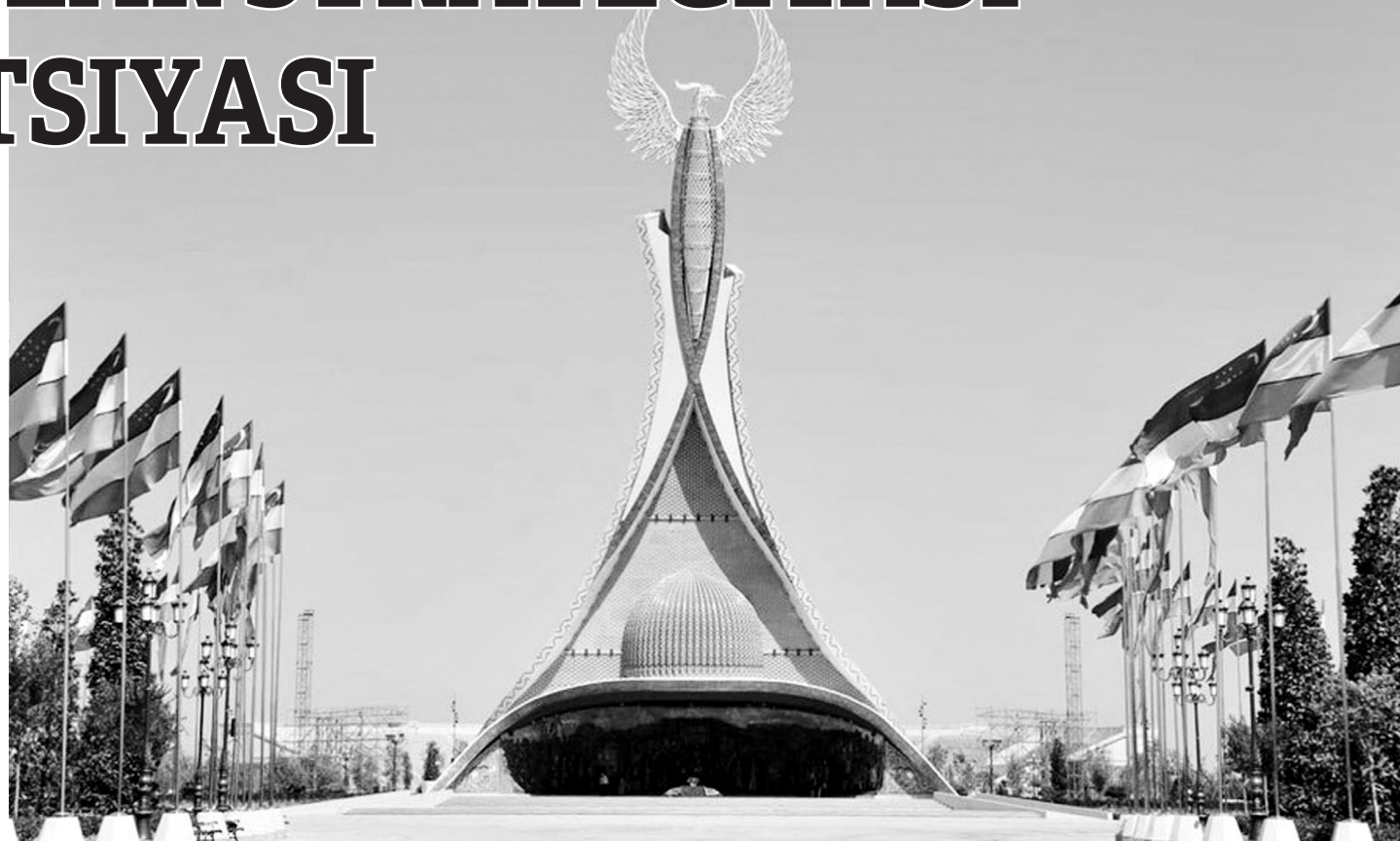
Shu bilan birga, iqtisodiy natijalarni siyosiy imij bilan bog'lashda ehtiyotkor tahlil zarur. Iqtisodiy o'sish o'z-o'zidan barcha ijtimoiy qatlamlarda bir xil qabul qilinmaydi. Inflyatsiya, hududlar o'rtasidagi farqlar, ish o'rinlari sifati, mehnat migratsiyasi, kommunal xizmatlar va mahalliy infratuzilma muammolari fuqarolarning islohotlar haqidagi tasavvuriga ta'sir ko'rsatadi. Shu sabab iqtisodiy islohotlar siyosiy imijni faqat makroiqtisodiy raqamlar orqali emas, balki fuqarolar hayotidagi aniq o'zgarishlar orqali mustahkamlaydi.

4. Ijtimoiy siyosat, kambag'allikni qisqartirish va xalq hayotiga ta'sir.

Islohotlar strategiyasining eng muhim jihati – uning inson hayotiga bevosita ta'sir qilishidir. Kambag'allikni qisqartirish, aholi bandligini ta'minlash, ijtimoiy himoya tizimini kengaytirish, ta'lim va tibbiyot sohaslarini rivojlantirish davlat siyosatining markaziy yo'nalishlariga aylandi. “Temir daftar”, “Ayollar daf-tari”, “Yoshlar daf-tari” kabi mexanizmlar ehtiyojmand toifalarni aniqlash va ular-ga maqsadli yordam ko'rsatishning yangi boshqaruv usullari sifatida qo'llanildi.

Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, 2025-yilda xonadonlar daromadlarining o'sishi past daromadli qatlamlar uchun ham ijobiy ta'sir ko'rsatgan; natijada milliy kambag'allik darajasi 2024-yildagi 8,9 foizdan 2025-yilda 5,8 foizga tushgan. Shu davrda Jini koeffitsiyenti 34,6 dan 32,7 ga yaxshilangani qayd etilgan. Bu ma'lumotlar ijtimoiy siyosat va iqtisodiy o'sish o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

Prezidentning 2025-yil dekabrda-gi Murojaatnomasida ham 2025-yilda 5 million aholi daromadli bo'lgani, ishsizlik darajasi 5,5 foizdan 4,9 foizga tushgani, qariyb 1,5 million ehtiyoj-mand aholi kambag'allikdan chiqqani

va 1435 ta mahalla “kambag'allikdan xoli” hududga aylangani ta'kidlangan. Bu kabi raqamlar siyosiy kommunikatsiyada islohotlar natijalarini ko'rsatuvchi dalil sifatida ishlatiladi.

Ijtimoiy siyosat Prezident siyosiy imijiga ikki tomonlama ta'sir ko'rsatadi. Birinchidan, aholi davlat siyosatini abstrakt islohotlar emas, balki o'z hayotidagi o'zgarishlar orqali qabul qiladi. Ikkinchidan, kambag'allikni qisqartirish va ijtimoiy himoyani kuchaytirish rahbar imijini **“ijtimoiy adolatni ta'minlashga intilayotgan lider”** sifatida shakllantiradi.

Bunda jamoatchilik ishonchi uchun faqat yordam ko'rsatishning o'zi yetarli emas. Yordamning manzilligi, shaffofligi, adolatli taqsimlanishi, mahalliy darajadagi korrupsiyadan himoyalanganligi va natijalarning ochiq e'lon qilinishi muhim. Demak, ijtimoiy siyosatning imijga ta'siri ijro intizomi va hisobdorlik sifati bilan bevosita bog'liq.

5. Ta'lim, inson kapitali va Yangi O'zbekiston g'oyasi.

Yangi O'zbekiston konsepsiyasida inson kapitali markaziy o'rin tutadi. Chunki zamonaviy davlatning raqobatbardoshligi tabiiy resurslar yoki geografik joylashuv bilan emas, balki bilimli, malakali, mustaqil fikrlaydigan va innovatsion salohiyatga ega avlod bilan belgilanadi. Shu jihatdan ta'lim sohasidagi islohotlar Prezident siyosiy imijining kelajakka yo'naltirilgan strategik lider obrazini shakllantiruvchi muhim omillardan biri hisoblanadi.

Oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasida oliy ta'limni modernizatsiya qilish, ta'lim sifatini yaxshilash, raqobatbardosh kadrlar tayyorlash, fan, ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasini ta'minlash, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish kabi vazifalar belgilangan. Mazkur konsepsiya oliy ta'limni ijtimoiy soha va iqtisodiyot tarmoqlari ehtiyojlari bilan bog'lashga qaratilgani bilan ahamiyatlidir.

Rasmiy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2024-2025-o'quv yili boshiga O'zbekistonda 18–23 yoshdagi aholini oliy ta'lim bilan qamrab olish ko'rsatkichi 47,7 foizni tashkil etgan; 2016-yilda bu ko'rsatkich 7,2 foiz bo'lgan. Bu dinamika ta'lim sohasidagi qamrov kengayishi va yoshlar uchun imkoniyatlar oshganini ko'rsatadi.

Ta'lim sohasidagi bunday o'zgarishlar Prezident imijini faqat bugungi muammolarni hal qiluvchi rahbar sifatida emas, balki kelajak avlod uchun imkoniyat yaratayotgan strategik lider sifatida mustahkamlaydi. Ayniqsa, xorijiy oliy ta'lim muassasalari filiallarining ochilishi, xalqaro ta'lim standartlariga moslashish, akademik mobillik va yoshlar tadbirkorligini qo'llab-quvvatlash kabi jarayonlar Yangi O'zbekiston obrazini bilim, innovatsiya va ochiqlik bilan bog'laydi.

Biroq ta'lim sohasidagi miqdoriy kengayish sifat masalasi bilan uyg'unlashtirilmasa, imij effekti cheklangan bo'lib qolishi mumkin. Shu sababli ta'lim sifati, ilmiy salohiyat, mehnat bozoriga mos kadrlar tayyorlash va universitetlarning xalqaro raqobatbardoshligi masalalariga ham tizimli e'tibor ko'rsatish muhim.

6. Madaniy-gumanitar islohotlar, sivilizatsion meros va Yangi O'zbekiston imiji.

Shavkat Mirziyoyev rahbarligidagi islohotlar strategiyasini faqat iqtisodiy liberallashtirish, ma'muriy boshqaruvni modernizatsiya qilish yoki ijtimoiy siyosatni kuchaytirish doirasida baholash yetarli emas. Yangi O'zbekiston konsepsiyasining muhim tarkibiy qismlaridan biri milliy-sivilizatsion merosni qayta anglash, uni ilmiy asosda o'rganish va xalqaro maydonda mamlakatning ma'naviy-gumanitar imijini mustahkamlash bilan bog'liqdir.

Bu jarayonda Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy yodgorlik majmuasi, Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, Imom Moturidiy,

Imom Termiziy va Bahouddin Naqshband merosini o'rganishga qaratilgan tashabbuslar alohida ahamiyat kasb etmoqda. Ular O'zbekistonning islom ilm-fani, ma'rifatparvarlik, bag'ri kenglik va sivilizatsion muloqotdagi tarixiy o'rnini zamonaviy siyosiy-diplomatik resursga aylantirish imkonini beradi.

Islom sivilizatsiyasi markazining tashkil etilishi Yangi O'zbekiston islohotlarida madaniy xotira va ma'rifiy taraqqiyot o'rtasidagi bog'liqlikni namoyon qiladi. Prezident Shavkat Mirziyoyev 2026-yil 17-mart kuni O'zbekistondagi Islom sivilizatsiyasi markazining rasmiy ochilish marosimida ishtirok etdi. Marosimda turli millat va diniy konfessiyalar vakillari, diplomatik korpus namoyandalari va xalqaro tashkilotlar vakillari ishtirok etgani mazkur loyiha ichki ma'naviy-ma'rifiy ahamiyati bilan birga tashqi madaniy diplomatiya vazifasini ham bajarishini ko'rsatadi.

Markaz ekspozitsiyalarida “Islomdan avvalgi sivilizatsiyalar”, “Birinchchi Renessans”, “Ikkinchi Renessans”, “XX asrda O'zbekiston” va “Yangi O'zbekiston – Yangi Renessans” kabi bo'limlarning mavjudligi mamlakat taraqqiyotini tarixiy davomiylik, milliy o'zlik va zamonaviy modernizatsiya uyg'unligida tushuntirish imkonini beradi. Bu yerda “Yangi O'zbekiston” g'oyasi faqat siyosiy shior emas, balki tarixiy-sivilizatsion davomiylikka tayanuvchi modernizatsiya konsepsiyasi sifatida talqin qilinadi.

Imom Buxoriy majmuasini qayta qurish va uni yirik ziyorat, ilm-fan va ma'rifat maskaniga aylantirish ham Prezident Shavkat Mirziyoyev davridagi madaniy-gumanitar siyosatning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida baholaniishi mumkin. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, yangilangan majmua 45 gektar maydonni qamrab oladi, unda 10 ming kishiga mo'ljallangan masjid, ma'muriy bino va milliy uslubdagi ayvon barpo etilgan; majmua avval kuniga 12 ming-gacha ziyoratchini qabul qilgan bo'lsa, hozir 65 minggacha ziyoratchiga xizmat ko'rsatish quvvatiga ega.

(Davomi 4-betda.)

PREZIDENTIMIZNING ISLOHOTLAR STRATEGIYASI VA YANGI O‘ZBEKISTON EVOLYUTSIYASI

(Davomi. Boshi 2-3-betlarda).

Imom Buxoriy nomi nafaqat O‘zbekiston, balki butun islom olami uchun yuksak ma’naviy va ilmiy ramz hisoblanadi. Shu sababli mazkur majmua va ilmiy markaz faqat diniy ziyo-rat obyekti emas, balki O‘zbekistonning islom sivilizatsiyasiga qo‘shgan tarixiy hissasini xalqaro jamoatchilikka namoyon etuvchi muhim madaniy-diplomatik institut vazifasini bajaradi.

Mazkur tashabbuslar Prezident siyosiy imijiga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Birinchidan, ular rahbar obrazini faqat iqtisodiy islohotchi yoki ma’muriy modernizator sifatida emas, balki milliy tarix, ma’naviyat va sivilizatsion merosni tiklashga e’tibor qaratayotgan strategik lider sifatida shakllantiradi. Ikkinchidan, bu loyihalar ichki auditoriyada milliy g‘urur, tarixiy xotira va madaniy o‘zlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Uchinchidan, xalqaro maydonda O‘zbekiston imijini ma’rifatli islom, diniy bag‘rikenglik, madaniy muloqot va ilmiy merosga ochiq davlat sifatida mustahkamlaydi.

Shu nuqtayi nazardan Islom sivilizatsiyasi markazi va Imom Buxoriy majmuasi Yangi O‘zbekiston evolyutsiyasining madaniy-gumanitar o‘lchamini ifodalaydi. Ular orqali islohotlar strategiyasi nafaqat iqtisodiy va institutsional o‘zgarishlar, balki milliy o‘zlikni anglash, tarixiy merosni zamonaviy taraqqiyot bilan bog‘lash va O‘zbekistonning xalqaro ma’naviy-sivilizatsion imijini yuksaltirish jarayoni sifatida ham namoyon bo‘ladi.

7. Mehnat munosabatlari, xalqaro e’tirof va tashqi siyosiy imij.

Shavkat Mirziyoyev rahbarligida amalga oshirilgan islohotlar nafaqat ichki ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga, balki O‘zbekistonning xalqaro imijiga ham ta’sir ko‘rsatdi. Xususan, paxtachilik sohasida majburiy mehnat va bolalar mehnatiga barham berish bo‘yicha islohotlar xalqaro maydonda muhim e’tirof-ga sazovor bo‘ldi.

Xalqaro mehnat tashkiloti 2022-yilda O‘zbekiston 2021-yilgi paxta yig‘im-terimi davrida tizimli majburiy mehnat va tizimli bolalar mehnatini bartaraf etganini ma’lum qilgan. Bu natija inson huquqlari, mehnat munosabatlari va iqtisodiy ochiqlik nuqtayi nazaridan mamlakat xalqaro imijida muhim burilish bo‘ldi.

Bu jarayon Prezident siyosiy imiji uchun ikki jihatdan ahamiyatli. Birinchidan, u O‘zbekistonning xalqaro obro’si va ishonchli hamkor sifatidagi mavqeyini oshirishga xizmat qildi. Ikkinchidan, mamlakat ichki siyosiy maydonida “islohotlar faqat iqtisodiy emas, balki inson qadri va mehnat huquqlarini

himoya qilishga qaratilgan” degan tasavvurni kuchaytirdi.

Shu ma’noda, Prezident Shavkat Mirziyoyevning siyosiy imiji ichki va tashqi auditoriyalarda bir-birini to‘ldiruvchi ikki yo‘nalishda shakllanmoqda: ichki maydonda – xalq bilan muloqot qiluvchi va ijtimoiy muammolarni hal qilishga intiluvchi rahbar; tashqi maydonda – mintaqaviy hamkorlik, iqtisodiy ochiqlik va islohotlar orqali O‘zbekistonni yangi bosqichga olib chiqayotgan pragmatik lider.

Tashqi siyosatda Markaziy Osiyoda yaxshi qo‘shnichilik muhitini shakllantirish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni faollashtirish, investitsiya, transport, energetika va madaniy diplomatiya yo‘nalishlarini rivojlantirish Prezident imijini “ochiq va pragmatik rahbar” obrazi bilan bog‘laydi. Xalqaro auditoriya uchun bunday imij O‘zbekistonni mintaqaviy barqarorlik, muloqot va islohotlar bilan assotsiatsiyalash imkonini beradi.

8. Siyosiy imij transformatsiyasi: targ‘ibotdan ishonch kommunikatsiyasiga.

Prezident siyosiy imijining oshishi masalasini faqat targ‘ibot texnologiyalari bilan izohlash yetarli emas. Ta’kidlanganidek, zamonaviy siyosiy kommunikatsiyada rahbar imiji uch asosiy omil orqali shakllanadi: birinchisi – siyosiy qarorlarning mazmuni; ikkinchisi – qarorlarning ijtimoiy natijasi; uchinchisi – ushbu natijalarning jamoatchilikka qanday tushuntirilishi.

Shavkat Mirziyoyev imijining kuchayishida “islohotchi rahbar”, “xalq bilan muloqot qiluvchi rahbar”, “amaliy natija talab qiluvchi rahbar”, “xalqaro maydonda ochiq va pragmatik siyosat yurituvchi rahbar”, “milliy meros va ma’rifatli islomni xalqaro maydonda ilgari surayotgan strategik lider” kabi obrazlar muhim o‘rin tutmoqda. Bu obrazlar rasmiy axborot siyosati orqali tarqatiladi, ammo ularning ta’sirchanligi eng avvalo real islohotlar va xalq hayotidagi o‘zgarishlar bilan bog‘liq.

Siyosiy imijni mustahkamlovchi asosiy kommunikatsion formula quyidagicha ifodalanishi mumkin: strategik islohotlar + amaliy natija + xalq bilan muloqot + ochiq hisobdorlik + milliy-sivilizatsion meros = ishonchga asoslangan lider imiji. Bu formula Prezident imijini sun’iy maqtovdan farqli ravishda institutsional va ijtimoiy asosga ega kommunikatsion jarayon sifatida tushuntirish imkonini beradi.

Shu nuqtayi nazardan, Prezident siyosiy imijining transformatsiyasi quyidagi omillar bilan izohlanadi:

birinchidan, islohotlar izchil strategiyalar asosida amalga oshirilmoqda;

ikkinchidan, davlat boshqaruvi markaziga inson manfaati qo‘yilmoqda; uchinchidan, kambag‘allik, bandlik, ta’lim, infratuzilma va ijtimoiy himoya sohalarida aholi hayotiga ta’sir etuvchi natijalar ko‘rinmoqda;

to‘rtinchidan, fuqarolar murojaatlari bilan ishlash va mahallabay yondashuv davlatni jamiyatga yaqinlashtirmoqda;

beshinchidan, O‘zbekistonning xalqaro maydondagi faolligi mamlakat rahbari imijini tashqi siyosiy darajada ham mustahkamlamoqda;

oltinchidan, madaniy-gumanitar loyihalar Prezident obrazini milliy meros va ma’rifiy taraqqiyot bilan boyitmoqda.

9. Islohotlar barqarorligi va ehtimoliy cheklovlar.

Yangi O‘zbekiston islohotlari keng qamrovli bo‘lgani uchun ularning natijasi markaziy siyosiy iroda bilan birga mahalliy ijro sifati, byurokratik madaniyat, sud-huquq amaliyoti, korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligi va jamoatchilik nazorati darajasiga bog‘liq.

Birinchi cheklov – markazda qabul qilingan qarorlar bilan hududlardagi ijro o‘rtasidagi tafovutdir. Prezident tashabbuslarining jamoatchilik orasida ijobiy qabul qilinishi ko‘p hollarda mahalliy rahbarlar, davlat xizmatchilari va ijro organlari faoliyatiga bog‘liq. Agar mahalliy darajada byurokratiya, sansalorlik yoki korrupsiya saqlansa, Prezident imijiga yo‘naltirilgan markaziy kommunikatsiya bilan fuqaroning real hayotiy tajribasi o‘rtasida ziddiyat paydo bo‘lishi mumkin.

Ikkinchi cheklov – iqtisodiy o‘rish va ijtimoiy tenglik o‘rtasidagi muvozanat masalasidir. Makroiqtisodiy o‘rish yuqori bo‘lsa-da, uning natijalari barcha hududlar va ijtimoiy qatlamlar uchun bir xil sezilmasligi mumkin. Shu sababli kambag‘allikni qisqartirish, bandlik, arzon uy-joy, ta’lim sifati va tibbiy xizmatlardan foydalanish imkoniyati kabi sohalarda manzilli siyosat davom etishi zarur.

Uchinchii cheklov – siyosiy kommunikatsiyada sun’iy maqtovdan farqli hisobdorlik o‘rtasidagi farqdir. Agar Prezident imiji faqat rasmiy axborot yoki birtomonlama targ‘ibot orqali shakllantirilsa, u jamoatchilikda ishonchdan ko‘ra rasmiyatchilik taassurotini kuchaytirishi mumkin. Aksincha, ochiq ma’lumotlar, tanqidiy savollarga javob berish, muammolarni tan olish va ularning yechimini ko‘rsatish siyosiy imijni yanada ishonchli qiladi.

Demak, Prezident siyosiy imijining barqarorligi islohotlarning institutsionallashuvi, mahalliy darajadagi ijro intizomi, ochiqlik, huquqiy kafolatlar va fuqarolar ishtirokining kengayishi bilan bevosita bog‘liq. Bu omillar kuchaygan sari Prezident imiji shaxsiy siyosiy obraz

darajasidan davlat boshqaruvining yangi madaniyati ramziga aylanishi mumkin.

Xulosa qilib aytganda, Shavkat Mirziyoyev rahbarligidagi islohotlar strategiyasi O‘zbekiston siyosiy taraqqiyotida sifat jihatidan yangi bosqichni boshlab berdi. 2017–2021-yillardagi “Harakatlar strategiyasi” davlat va jamiyat munosabatlarini yangilashga xizmat qilgan bo‘lsa, 2022–2026-yillarga mo‘ljallangan “Yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi” islohotlarni institutsional jihatdan chuqurlashtirdi. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi esa mamlakat taraqqiyotining uzoq muddatli maqsadlarini belgilab berdi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, Prezident siyosiy imijining oshishi faqat rasmiy targ‘ibot natijasi sifatida qaralmasligi kerak. U ko‘proq xalq bilan muloqot, amaliy natija, ijtimoiy siyosat, iqtisodiy o‘rish, kambag‘allikni qisqartirish, ta’lim sohasini kengaytirish, mehnat huquqlarini himoya qilish, madaniy-gumanitar islohotlar va xalqaro maydondagi faollik bilan bog‘liq. Boshqacha aytganda, Shavkat Mirziyoyev imiji “va’da beruvchi rahbar” obrazidan ko‘ra “natijaga yo‘naltirilgan islohotchi rahbar” obrazi orqali shakllanmoqda.

Islom sivilizatsiyasi markazi va Imom Buxoriy majmuasi kabi yirik madaniy-ma’rifiy loyihalar Prezident Shavkat Mirziyoyev imijini milliy merosni tiklash, ma’rifatli islom g‘oyasini xalqaro maydonda targ‘ib qilish va O‘zbekistonni sivilizatsion muloqot markazlaridan biri sifatida namoyon etishga qaratilgan strategik lider obrazi bilan boyitadi. Bu loyihalar Yangi O‘zbekiston evolyutsiyasining faqat iqtisodiy yoki ma’muriy emas, balki ma’naviy-sivilizatsion o‘lchamini ham ko‘rsatadi.

Yangi O‘zbekiston evolyutsiyasi mamlakatning ma’muriy-buyruqbozlik uslubidan ochiqlik, muloqot, hisobdorlik va natijadorlikka asoslangan boshqaruv modeliga o‘tish jarayoni sifatida baholanishi mumkin. Ushbu jarayonning barqarorligi islohotlarning izchil davom ettirilishi, mahalliy darajada ijro intizomining kuchaytirilishi, korrupsiyaga qarshi kurash samaradorligi, ta’lim va inson kapitaliga sarmoyaning davom etishi hamda fuqarolarning davlat qarorlaridagi ishtirokini kengaytirish bilan bevosita bog‘liqdir.

Shu bois, Prezident siyosiy imijini mustahkamlashning eng samarali yo‘li sun’iy targ‘ibot emas, balki ishonch kommunikatsiyasi, ochiq hisobdorlik, islohotlar natijalarini inson hayotidagi aniq o‘zgarishlar orqali ko‘rsatish va milliy-sivilizatsion merosni zamonaviy taraqqiyot bilan uyg‘unlashtirishdir.

Nuriddin QOLQANOV,

O‘zbekiston xalqaro

islomshunoslik akademiyasi dotsenti,
siyosiy fanlar bo‘yicha falsafa doktori

Yozgi ta'til – 2026

Farzandingiz maktabga tayyormi?

Yozgi tayyorgarlik chek-listining ahamiyati

Boshlang'ich ta'lim tizimida bolani maktabga puxta tayyorlash masalasi doim dolzarb. Ayniqsa, yozgi ta'til davri bu tayyorgarlikni tabiiy va bosimsiz shaklda yo'lga qo'yish uchun qulay imkoniyat yaratadi. Ko'p ota-onalar maktabga tayyorgarlikni faqat o'qish va yozishni oldindan o'rgatish deb tushunadi. Aslida maktabga tayyorlik ancha keng va murakkab tushunchadir. U bolaning sog'ligi, nutq rivoji, tafakkuri, emotsional barqarorligi va ijtimoiy moslashuvini ham o'z ichiga oladi. Boshlang'ich sinfga qadam qo'yayotgan bola yangi tartib, yangi talab va munosabat tizimiga duch keladi. Shu sababli tayyorgarlik jarayoni biron-bir qadam emas, balki ko'p omilli yondashuvni talab etadi. Oila ushbu jarayonning birlamchi va eng muhim ishtirokchisidir. Pedagog esa ota-onaga to'g'ri yo'nalish beruvchi, rivojlanish mezonlarini tushuntiruvchi va amaliy tavsiyalar taqdim etuvchi mutaxassis sifatida maydonga chiqadi. Yozgi tayyorgarlik chek-listi ana shu hamkorlikni tartibli va aniq yo'nalishda olib borishga xizmat qiladi. Chek-list bolaning nima-ni bilishi kerakligini emas, balki nimaga qodir bo'lishi lozimligini ko'rsatadi. Bu esa tayyorgarlikni formal bilimlar ro'yxatidan amaliy hayotiy ko'nikmalar tizimiga ko'chiradi. Maktabga tayyor bola topshiriqni eshitadi, tushunadi va ma'lum vaqt davomida bajarishga harakat qiladi. U tengdoshlari bilan muloqotga kirisha oladi va navbat kutish kabi oddiy ijtimoiy qoidalarga amal qiladi. Mustaqil ravishda kiyinish, buyumlarini tartibga solish va gigiyena odatlariga rioya qilishni biladi. Shu bilan birga, bola xato qilishdan qo'rqmaydigan, savol berishga jur'at etadigan va o'rganishga qiziqadigan psixologik holatda bo'lishi kerak. Aks holda maktabdagi dastlabki hafta unda xavotir va ichki qarshilik uyg'otishi mumkin. Bugungi kunda ayrim oilalarda bolani turli tayyorlov kurslariga qatnashga majburlash holatlari ham uchramoqda. Bunday yondashuv ko'pincha tashqi natijani ko'zlaydi, biroq bolaning ichki tayyorligini yetarlicha e'tiborga olmaydi. Yozgi davr esa, aksincha, erkin, o'yin asosidagi, hayotiy vaziyatlarga yaqin mashg'ulotlar orqali tabiiy rivojlanish imonini beradi.

Maktabga tayyorgarlik masalasini baholashda avvalo bolaning umumiy rivojlanish darajasiga e'tibor qaratish lozim. Bu jarayonda yosh xususiyatlariga mos me'yorlarni bilish ota-onaga va o'qituvchi uchun muhimdir. Har bir bola o'z rivojlanish sur'atiga ega bo'lgani uchun tayyorgarlikni qattiq qolip asosida baholash to'g'ri emas. Biroq ayrim asosiy ko'rsatkichlar mavjud bo'lib, ular maktab hayotiga kirish uchun zarur tayanchni belgilaydi. Yozgi chek-list ana shunday ko'rsatkichlarni tizimli tarzda kuzatishga yordam beradi. Eng avvalo, bolaning kun tartibiga moslashish qobiliyati tekshirilishi kerak. Maktabda o'qish davrida belgilangan vaqtda uyg'onish, tayyorlanish, ovqatlanish va faoliyatni almashib borish muhim ahamiyatga ega. Agar bola yoz davomida butunlay tartibsiz rejimda yashasa, sentabr oyidagi keskin o'zgarish unga qiyin kechadi. Shu sababli ta'tilning so'nggi oylarida ertaroq uxlash va erta turish odatini sekin-asta shakllantirish foydali bo'ladi. Bu oddiy choradek ko'rin-sa-da, bolaning darsdagi diqqatiga bevosit-ta ta'sir ko'rsatadi. Chek-listning navbatdagi yo'nalishi jismoniy tayyorgarlik bilan bog'liq. Bola uzoqroq vaqt bir joyda o'tirishga qisman tayyor bo'lishi kerak. Albatta, bu harakatsizlikni anglatmaydi. Aksincha, tana muvozanati, to'g'ri o'tirish, qo'l mushaklarining rivoji va umumiy chaqqonlik muhimdir. Yozda ochiq havo-

dagi faol o'yinlar, yugurish, sakrash va to'p bilan mashg'ulotlar bu borada katta samara beradi. Jismoniy chiniquq bola dars jarayonida kamroq charchaydi. Maktabdagi faoliyat almashinuviga osonroq moslashadi.

Mayda motorika ham maktabga tayyorgarlikning ajralmas qismidir. Qalamni to'g'ri ushlash, chiziq bo'ylab yuritish, qirqish, yopishtirish va mayda buyumlar bilan ishlash yozishga tayyorlaydi. Buning uchun maxsus murakkab mashqlar shart emas. Loy bilan ishlash, munchoq hamda mozaika terish, rangli qog'ozni buklash kabi mashg'ulotlar yetarli darajada foydalidir. Ota-onaga bu ishlarni nazorat emas, hamkorlik ruhida o'yin shaklida tashkil qilsa, bola ulardan zavq oladi. Nutqiy tayyorgarlik alohida e'tiborni talab qiladi. Bola o'z fikrini sodda va tushunarli gaplar bilan ifodalay olishi kerak. Savollarga mavzudan chetga chiqmasdan javob bera olishi muhim. Rasmga qarab hikoya tuzish, ertakni qayta so'zlash va kun davomida bo'lgan voqealarni izchil bayon qilish nutqni rivojlantiradi. Yozda oilaviy suhbatlar sonini ko'paytirish ayni mud-dao. Farzand bilan faqat buyruq ohangida gaplashish emas, balki dildan muloqot qilish zarur. Kattalarning boy va aniq nutqi bola uchun tabiiy namunaga aylanadi. Lug'at boyligi yetarli bo'lgan bola mat-ni yaxshiroq tushunadi. Bu esa keyinchalik o'qish savodxonligining poydevorini mustahkamlaydi. Fonematik eshituv ham boshlang'ich bosqich uchun muhim hisoblanadi. Bola so'z boshi va oxiridagi tovushlarni ajrata olsa, o'qish va yozishni o'rganishi osonlashadi. Buni o'yin orqali mashq qilish mumkin. Masalan, ma'lum tovush bilan boshlanadigan buyumlarni to-pish yoki tovushlarni taqqoslash samarali usullardandir.

Maktabga tayyorgarlikning yana bir muhim tomoni bilish jarayonlarining rivojlanganligidir. Diqqat, xotira, taqqoslash, guruhlash va oddiy mantiqiy xulosa chiqarish ko'nikmalari o'quv faoliyatining asosini tashkil etadi. Bola ma'lum topshiriqqa kamida o'n besh daqiqa davomida e'tibor qaratishga urinib ko'rish lozim. Bunda vaqt miqdori qat'iy mezon emas, ammo barqaror diqqatning shakllanib borishi muhimdir. Stol o'yinlari, konstruktorlar, topishmoqlar va kuzatish mashqlari bu jarayonni qo'llab-quvvatlaydi. Rang, shakl, kattalik va miqdor bo'yicha taqqoslash ham foydalidir. Bola oddiy ko'rsatmani ikki yoki uch bosqichda eslab bajarishi kerak. Masalan, *daftarni ol, stolga qo'y va qizil qalamni top* kabi topshiriqlar uning eshitish xotirasini mustahkamlaydi. Vizual xotirani rivojlantirish uchun rasmlarni qisqa muddat ko'rsatib, keyin ulardagi detallarni eslatish mumkin. Matematik tayyorgarlikni ham faqat sanash bilan cheklash mumkin emas. Bola sonlarni tartib bilan aytishi, kam va ko'pni farqlashi, predmetlarni sanab chiqishi va oddiy miqdoriy munosabatlarni tushunishi kerak. Kundalik hayotdagi vaziyatlar bunda juda qulay vositadir. Masalan, mevalarni sanash, qoshiq sonini aniqlash yoki zinapoyalarni hisoblash tabiiy mashq bo'lib xizmat qiladi. Geometrik shakllarni tanish ham foydalidir. Ammo maqsad bolani darslikka oldindan ko'mib qo'yish emas. Muhimi, unda kuzatish, taqqoslash va fikrlashga qiziqish uyg'otishdir.

Ijtimoiy-hissiy tayyorgarlik ko'pincha eng ko'p e'tibordan chetda qoladigan, ammo eng zarur yo'nalishlardan biridir. Bola kattaning ko'rsatmasini qabul qila olishi kerak. U tengdoshlari bilan o'yinchoqni bo'lishish, navbat kutish va kichik nizolarni so'z bilan hal etishga odatlanishi

lozim. Maktabda o'qituvchi har bir bolaga alohida emas, butun sinfga murojaat qiladi. Shuning uchun umumiy qoidaga bo'ysunish malakasi oldindan shakllansa, moslashuv yengil kechadi. Yozgi chek-listda bolada his-tuyg'ularni ifodalash va boshqarish darajasi ham kuzatilishi kerak. Bola xafa bo'lsa, buni yig'idan tashqari so'z bilan ayta oladimi degan savol muhimdir. U qiyin vazifani bajarishdan darhol voz kechadimi yoki yordam so'raydimi, buni ham kuzatish kerak. Rag'batlantirish usuli bu yerda katta rol o'ynaydi. Doimiy tanbeh yoki boshqalar bilan taqqoslash bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini pasaytiradi. Aksincha, kichik yutuqlarni e'tirof etish ichki motivatsiyani kuchaytiradi.

O'quv motivatsiyasi masalasi ham chuqur tahlilga loyiq. Bola maktabni faqat chiroyli forma yoki yangi sumka bilan bog'lamaqligi kerak. Unda bilishga qiziqish, savol berish istagi va yangi narsani o'rganishdan quvonish hissi shakllanishi muhim. Bunga erishish uchun kattalar maktabni qo'rqitish vositasi sifatida ishlatmasligi lozim. Ba'zan oilada tarbiyaviy maqsadda "maktabga borsang ko'rsan" degan ibora ishlatiladi. Bu esa bolada maktab obrazini jazolovchi makon sifatida shakllantiradi. Maktab mehnat, muloqot va kashfiyot joyi sifatida tasvirlanishi kerak. Kitob o'qib berish, birgalikda tajribalar qilish va savollarga sabr bilan javob berish motivatsiyani oshiradi. Yozgi tayyorgarlikda o'qishga qiziqishni shakllantirish tabiiy muhitda olib borilganda samaraliroq bo'ladi. Ota-onaga va pedagog hamkorligi chek-listning muvaffaqiyatli ishlash shartidir. O'qituvchi ota-onaga farzandning ayni yosh bosqichida nimalar muhimligini sodda va tushunarli tarzda izohlab berishi kerak. Ota-onaga esa farzandini boshqa bolalar bilan emas, o'zining kechagi holati bilan solishtirishi maqsadga muvofiq. Kuzatuv jarayonida bolaning kuchli tomonlari ham qayd etilishi zarur. Faqat kamchiliklarga qaratilgan yondashuv biron-bir natija beradi. Chek-listning amaliy qulayligi shundaki, u tarqoq kuza-tishlarni aniq yo'nalishga soladi. Masalan, bir hafta davomida nutqiy faollik, keyingi hafta mustaqillik yoki diqqat bilan bog'liq jarayonlar kuzatilishi mumkin. Shu tarzda ota-onaga boladagi o'sishni yaqqol ko'ra boshlaydi. Bunda baholash emas, rivojlanish dinamikasi ustuvor bo'lishi kerak.

Yozgi tayyorgarlik jarayonida o'yin asosiy faoliyat turi sifatida saqlanib qoladi. Maktabga yaqinlashgani uchun bolani to'liq akademik mashg'ulotlarga o'tkazib yuborish to'g'ri emas. O'yin orqali o'rganilgan ko'nikma mustahkamroq va qiziqarliroq bo'ladi. Masalan, do'kon o'yini orqali sanash, rolli o'yinlar orqali muloqot, qurilish o'yinlari orqali fazoviy tasavvur rivojlanadi. Stol atrofida qisqa mashg'ulotlar bilan harakatli faoliyat almashib turishi maqsadga muvofiq. Shu tariqa bola charchamaydi va o'rganishga nisbatan ijobiy kayfiyatni saqlab qoladi.

Maktabga tayyorgarlikning sifatli kechishi oiladagi emotsional muhitga ham bog'liq. Uyda doimiy ziddiyat, shoshilish va keskin tanbehlar bo'lsa, bola o'z imkoniyatini to'liq namoyon eta olmaydi. Sokin, qo'llab-quvvatlovchi va tartibli muhit esa o'rganishga qulay zamin yaratadi. Bolaning savollariga e'tibor bilan qarash uning fikrlash faolligini oshiradi. U xato qilsa darhol ayblash o'rni, birgalikda to'g'ri yechimni topish foydaliroqdir. Aynan shunday yondashuv maktabdagi o'quv vaziyatlariga ham ko'chadi.

Madina RASHIDOVA,
Navoiy shahridagi

4-maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi

Savol bering, javob beramiz

“Sinfдан tashqari ishlar” bo'yicha ustama ballari qanday beriladi?

– Ayni kunlarda maktablarda Vazirlar Mahkamasining 823-qarori bo'yicha direktor jamg'armasi hisobidan ustama tayinlash masalasida ko'pchilik o'qituvchilarni Qarorning 8-bandi – sinfdan tashqari ishlar bo'limidagi ballarni olish qiynayapti:

- Kreativlikni rag'batlantirishga qaratilgan tadbirlar – 3 ball;
- tanqidiy va tahliliy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi loyihalar – 5 ball;
- iqtidorli va bo'sh o'zlashtiruvchi o'quvchilar bilan ish olib borilsa – 10 ball.

Mana shu 3 ta ballni o'qituvchi qanday olishi mumkin?

10 ballni olish uchun yuqoridagi 3 ball va 5 ballni oldin olishimiz kerakmi, bo'sh o'zlashtiruvchi va iqtidorli o'quvchilar bilan ishlagan bo'lsa, 10 ball beriladimi?

Sayyora YORQULOVA,

Olmaliq shahridagi

14-maktabning boshlang'ich sinf o'qituvchisi

– O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019-yil 30-sentabrda-gi 823-qarori bilan tasdiqlangan Nizomning 1-ilovasida umumta'lim muassasalari o'qituvchilarining bazaviy tarif stavkalariga har oylik ustamalar belgilash uchun baholash mezonlari keltirilgan.

Mazkur mezonlarning 8-bandi – “Sinfдан tashqari ishlar” ko'rsatkichi bo'yicha o'qituvchilarga maksimal 10 ball berilishi nazarda tutilgan.

- Kreativlikni rag'batlantirishga qaratilgan tadbirlarni tashkil etish – 3 ball;
- o'quvchilarda mustaqil fikrlash, tanqidiy va tahliliy yondashish ko'nikmalarini rivojlantiruvchi loyihalar hamda qo'shimcha mashg'ulotlar olib borish – 5 ball;
- o'quvchilarni izlanishga undovchi qo'shimcha mashg'ulotlar tashkil etish – 10 ball alohida baholash ko'rsatkichlari hisoblanadi.

Shunga ko'ra, mazkur ko'rsatkichlar bo'yicha ballar bajarilgan ishlarga qarab alohida belgilanadi hamda jami ball ushbu pozitsiya uchun belgilangan maksimal 10 ball-dan oshmasligi lozim. Bunda 10 ballik ko'rsatkich bo'yicha baholanish uchun avval 3 ballik va 5 ballik ko'rsatkichlar bajarilgan bo'lishi shart emas. Pedagog tegishli 10 ballik ko'rsatkichda nazarda tutilgan faoliyatni amalga oshirgan va bu tegishli hujjatlar bilan tasdiqlangan taqdirda mazkur ko'rsatkich bo'yicha to'g'ridan to'g'ri 10 ball bilan baholanishi mumkin.

Burhon URUNOV,

Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining

O'quvchilar bilimini baholash,

tahlil qilish va apostil xizmatini ko'rsatish

boshqarmasi bosh mutaxassisi

Professional ta'lim

Kelajak bugundan boshlanadi

Bugungi globallashuv davrida iqtisodiy taraqqiyotning asosiy omillaridan biri innovatsion texnologiyalarni ishlab chiqarish va ulardan samarali foydalanish hisoblanadi. Dunyo davlatlari yashil iqtisodiyotga o'tish, ekologik xavfsizlikni ta'minlash hamda yuqori malakali kadrlar tayyorlash yo'lida keskin raqobat olib bormoqda. Ayniqsa, elektromobillar, robototexnika va sun'iy intellekt sohalarida yaqin kelajak taraqqiyotining asosiy drayverlari sifatida e'tirof etilayotir.

Ushbu yo'nalishlarda jahonning yetakchi davlatlaridan biri bo'lgan Xitoy Xalq Respublikasi bugun nafaqat ishlab chiqarish hajmi, balki ta'lim va ilmiy tadqiqotlar integratsiyasi bo'yicha ham ilg'or tajribaga ega. Mamlakatimizda ham zamonaviy texnologiyalarni o'zlashtirish, kasbiy ta'lim tizimini xalqaro standartlar asosida rivojlantirish hamda yoshlarni istiqbolli kasblarga yo'naltirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sanaladi. Shu maqsadda G'ijduvon tumanidagi 1-texnikumning bir guruh pedagog va mutaxassislari Xitoy Xalq Respublikasining Pekin, Hebey va Tiansin shaharlarida xizmat safarida bo'lib, elektromobillar, robototexnika, sun'iy intellekt hamda zamonaviy kasb-hunar ta'limi bo'yicha ilg'or tajribalarni o'rganib qaytdi.

Xizmat safarining eng muhim natijalaridan biri Hebey mexanika va elektrotexnika texnologiyalari muassasi rahbariyati bilan rasmiy uchrashuv o'tkazilgani bo'ldi. Muzokaralar davomida ta'lim sifatini oshirish, zamonaviy kasblar bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlash va o'quv jarayoniga ilg'or texnologiyalarni joriy etish masalalari muhokama qilindi. Uchrashuv yakunida o'zaro hamkorlikni rivojlantirishga qaratilgan strategik memorandum imzolandi. Mazkur hujjat o'qituvchi va o'quvchilar almashinuvi, qo'shma ta'lim dasturlarini yo'lga qo'yish, malaka oshirish kurslarini tashkil etish hamda zamonaviy texnologiyalar bo'yicha tajriba almashishni nazarda tutadi.

Hamkorlik doirasida pedagoglar, shuningdek, institutning zamonaviy amaliy mashg'ulot laboratoriyalari,

ishlab chiqarish sexlari va ustaxonalari faoliyatini o'rgandi. Elektromobil va gibrid avtomobillarga texnik xizmat ko'rsatish ustaxonalari, robototexnika majmualari, avtomobillarning kuzov qismiga xizmat ko'rsatish markazlari, elektropayvandlash sexlari hamda dronlar bilan ishlash laboratoriyalari faoliyati chuqur tahlil qilindi. Shuningdek, doktor Van Cheng boshchiligidagi ta'lim va ishlab chiqarish integratsiyasi, zamonaviy boshqaruv tizimlari hamda qishloq xo'jaligi texnika va jihozlarini ishlab chiqarishga ixtisoslashgan ustaxonalar faoliyati bilan yaqindan tanishildi.

Maxsus seminar-treninglarda dunyo avtomobil bozorida yetakchilik qilayotgan BYD, AITO M8 va LI-1 rusumidagi elektromobil hamda gibrid avtomobillarning konstruktiv tuzilishi, texnik xususiyatlari va o'zaro farqlari batafsil o'rganildi. Xususan, elektr yuritma tizimlari, yuqori kuchlanishli akkumulyator batareyalari, elektr motorlarining ishlash prinsiplari amaliy jihatdan tahlil qilindi. LI-1 rusumidagi zamonaviy gibrid avtomobilning elektr va boshqaruv tizimlariga texnik xizmat ko'rsatish, elektron boshqaruv bloklaridagi nosozliklarni aniqlash bo'yicha amaliy mashg'ulotlar tashkil etildi. Bundan tashqari, haydovchisiz va intellektual boshqaruv tizimlariga ega avtomobillarda qo'llanilayotgan 360 va 90 darajali kuzatuv kameralari, aqlli sensorlar hamda LiDAR lazer radar tizimlarining ishlash mexanizmlari ham o'rganildi. Pedagoglar zamonaviy elektromobillarda qo'llaniladigan sovuq tizimlariga texnik xizmat ko'rsatish jarayonlarida ham ishtirok etib, maxsus texnologik xaritalar asosida amaliy ko'nikmalarini mustahkamladi.

Safar dasturining muhim qismi Xitoy-Shanxay Hamkorlik Tashkiloti Kasb-hunar va texnik ta'lim markazida tashkil etilgan mashg'ulotlar bilan bog'liq bo'ldi. Bu yerda sun'iy intellekt texnologiyalaridan ta'lim jarayonlarida samarali foydalanish bo'yicha amaliy bilimlar olindi. Mashg'ulotlar davomida sun'iy intellekt yordamida grafik material, animatsiya va videolar yaratish imkoniyatlari hamda ularning ta'limdagi amaliy ahamiyati o'rganildi. "Tianjin Shengwei" korxonasidagi ekologik nazorat laboratoriyasi faoliyati o'rganildi. Shu bilan birga, xalqaro kasbiy ta'limning muvaffaqiyatli modeli sifatida e'tirof etilgan "Luban

Workshop'ning ta'limni tashkil etish va mutaxassis tayyorlash tajribasi ham kuzatildi.

TARIXIY NATIJA

Xalqaro hamkorlikning eng muhim natijalaridan biri talabalarga yangi imkoniyatlar yaratadigan "2+1" dual ta'lim dasturi bo'ldi. Erishilgan kelishuvlarga muvofiq, elektromobillarga texnik xizmat ko'rsatish, zamonaviy sanoat texnologiyalari va robototexnika yo'nalishlari bo'yicha qo'shma ta'lim dasturlarini amalga oshirish rejalashtirildi. Dastlabki bosqichda G'ijduvon tumanidagi 1-texnikumdan 2 nafar o'qituvchi va 15 nafar iqtidorli o'quvchini Xitoyga yuborish ko'zda tutilgan. Mazkur modelga ko'ra, o'quvchilar dastlab ikki yil davomida texnikumda tahsil oladi. Shu bilan birga, xitoylik professor-o'qituvchilar tomonidan masofaviy darslar tashkil etiladi. Dasturning yakuniy bir yillik bosqichi esa Xitoyning ilg'or institutlari va yirik sanoat korxonalarida amaliyot o'tash orqali davom ettiriladi. Natijada bitiruvchilar zamonaviy sanoat, robototexnika va elektromobil ishlab chiqarish sohalarida xalqaro standartlarga mos bilim va ko'nikmalarga ega bo'lib, xalqaro mehnat bozorida raqobatbardosh mutaxassis sifatida faoliyat yuritish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Bugun ta'lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri – yoshlarni kelajak kasblariga tayyorlashdir. Elektromobillar, robototexnika va sun'iy intellekt kabi yo'nalishlar esa aynan shu kelajakning poydevorini tashkil etmoqda. G'ijduvon tumanidagi 1-texnikum pedagoglarining Xitoy Xalq Respublikasiga amalga oshirgan xizmat safari ana shu maqsad sari tashlangan muhim qadamlardan biri bo'ldi. Ushbu safar davomida o'rganilgan ilg'or tajribalar, erishilgan kelishuvlar va imzolangan memorandumlar texnikum faoliyatini yangi bosqichga olib chiqish bilan birga, yoshlarimiz uchun xalqaro ta'lim, yuqori malakali mutaxassis bo'lish sari keng yo'l ochadi. Eng muhimi, bu hamkorlik mamlakatimiz kasbiy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish, ishlab chiqarish va ta'lim integratsiyasini mustahkamlash hamda raqobatbardosh kadrlar tayyorlashga xizmat qiladigan istiqbolli loyihalarning mustahkam poydevoriga aylanadi.

Nuriddin DUSHAMOV,
G'ijduvon tumanidagi
1-texnikum direktori

Tajriba

Boshlang'ich sinfda matematika darsi: samarali metod – yuqori natija

Bugungi kunda ta'lim tizimida olib borilayotgan islohotlar o'qituvchidan nafaqat bilim berishni, balki o'quvchini mustaqil fikrlashga o'rgatishni ham talab etmoqda. Ayniqsa, boshlang'ich sinflarda matematika fanini o'qitish jarayoni bolalarda mantiqiy tafakkur, diqqat va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Pedagogik faoliyatim davomida boshlang'ich sinf o'quvchilariga matematika fanini o'qitishda "Muammoli ta'lim metodi"dan samarali foydalanib kelmoqdaman. Ushbu metod orqali o'quvchilarni

faqat tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki muammoni anglab, uni mustaqil hal etuvchi faol ishtirokchiga aylantirish mumkin.

Dars jarayonini odatda qiziqarli

muammo bilan boshlayman. Masalan, oddiy arifmetik amalni hayotiy vaziyat bilan bog'lab beraman: "Agar bir bog'da 12 ta olma bo'lsa, yana 8 ta olma qo'shilsa, jami nechta bo'ladi?" kabi savollar orqali o'quvchilarda qiziqish uyg'otaman. Bu usul bolalarning darsga bo'lgan e'tiborini oshiradi va ularni fikrlashga undaydi.

Keyingi bosqichda o'quvchilarni kichik guruhlariga ajratib, muammoni mustaqil hal etishga yo'naltiraman. Har bir guruh o'z fikrini bildiradi, turli yechimlarni taklif etadi. Bu jarayonda o'quvchilarda o'zaro hamkorlikda ish-

lash, fikr almashish va bir-birini tinglash madaniyati shakllanadi.

Darsning eng muhim qismi – natijalarni muhokama qilish bosqichidir. Har bir o'quvchi o'z yechimini izohlaydi, men esa ularning fikrlarini umumlashtirib, to'g'ri xulosaga olib kelaman. Shu bilan birga, xatolar ustida ishlash orqali o'quvchilarning bilimni mustahkamlayman.

Dars yakunida esa qisqa refleksiya o'tkazaman. "Bugun nimani o'rgandim?", "Qaysi topshiriq qiyin bo'ldi?" kabi savollar orqali o'quvchilarning fikrini bilaman. Bu esa keyingi darslarni yanada samarali tashkil etishga yordam beradi.

Mazkur metodni qo'llash natijasida o'quvchilarda matematika faniga bo'lgan qiziqish ortib, ular mustaqil fikrlashga odatlanmoqda. Eng muhimi, masalalarni yodlab emas, tushunib yechishga o'rganmoqda.

Eshquvvat ESHNAYEV,
Nurobod tumanidagi
55-maktab o'qituvchisi

Oliy ta'lim

KVOTALARDAN ERKINLIK SARI:

O'zbekiston oliy ta'lim tizimidagi sifat va qamrov inqilobi

Yaqin o'tmishda O'zbekistonda oliy ma'lumotli bo'lish haqiqiy ma'nodagi "elita" imtiyozini berardi. Cheklangan kvotalar, bir necha yuz odam bir o'ringa da'vogarlik qiladigan sun'iy raqobat va korrupsiya xavfi minglab iqtidorli yoshlarning yo'lini to'sardi. Bugun esa oliy ta'lim chin ma'noda iqtisodiyotni harakatlantiruvchi intellektual markazga aylanmoqda. Xo'sh, tizimda qanday ijobiy tendensiyalar ko'zga tashlanyapti?

OTMlarga qamrov darajasining keskin o'sishi

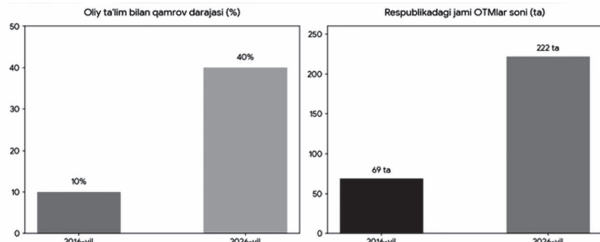
O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, 2016-yilda oliy ta'lim qamrovi bor-yo'g'i 9-10 foizni tashkil etgan. Bu har o'nta maktab bitiruvchisidan faqat bittasigina talaba bo'la oladi degani. So'nggi yillardagi ta'lim islohotlari natijasida esa oliy ta'lim muassasalariga qabul ko'rsatkichlari 2,2 baravar, qamrov darajasi esa 40 foizdan oshgan. Mamlakatimiz oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan jami talabalar soni esa 1 million 535 ming nafarga yetdi. Taqqoslash uchun, bu ko'rsatkich bir yil oldingiga nisbatan 102,2 ming nafarga (7,1 %) ko'p. Bosqichlar kesimida oladigan bo'lsak, talabalarning 1 million 478,7 ming nafari bakalavriat, 56,3 ming nafari esa magistratura bosqichida tahsil olmoqda. Ayniqsa, magistraturada o'qiyotganlar soni bir yilda 41,5 foizga keskin o'sgan. Bu esa yoshlarning kelajakka bo'lgan ishonchini tiklagan eng asosiy omildir.

Monopoliyaning tugashi: xorijiy va nodavlat OTMlar "bum"i

Ilgari oliy ta'lim faqat davlat nazoratidagi cheklangan universitetlardan iborat edi. Raqobatning yo'qligi esa ta'lim sifatining pasayishiga olib keldi. Rasmiy ma'lumotlarga ko'ra, 2015-yili OTMlar bor-yo'g'i 69 ta bo'lgan bo'lsa, 2021-yili 127 taga, 2025-yilga kelib esa 222 taga yetgan. Yillar kesimida solishtiradigan bo'lsak, 2025-yilga kelib OTMlar soni 2021-yilga nisbatan 74,8 foizga oshganini ko'rish mumkin. Shuningdek, 2026-yili faoliyatida kamchiliklarga yo'l qo'yan 7 ta OTMning litsenziyasi bekor qilingan. Hozir mamlakatda 108 ta davlat OTM, 30 ta xorijiy universitet filiallari hamda 70 dan ortiq nodavlat (xususiy) OTM faoliyat yuritmoqda. Ayni paytda davlat OTMlarida taxminan 995 ming nafar, xususiy va xorijiy universitetlarda esa 515 mingdan ortiq talaba o'qimoqda. Bu xususiy sektorning ta'lim yuklamasini o'z zimmasiga olayotganidan dalolat beradi.

Toshkent va hududlarda Webster, Amity, Turin, Akfa, Yangi O'zbekiston universiteti kabi nufuzli xorijiy va xususiy universitetlar faoliyat yuritib, raqobat muhiti davlat OTMlarini ham o'z ustida ishlashga, moddiy-texnik bazasini yangilashga majbur qilmoqda.

Oliy ta'lim tizimidagi asosiy ko'rsatkichlar dinamikasi:

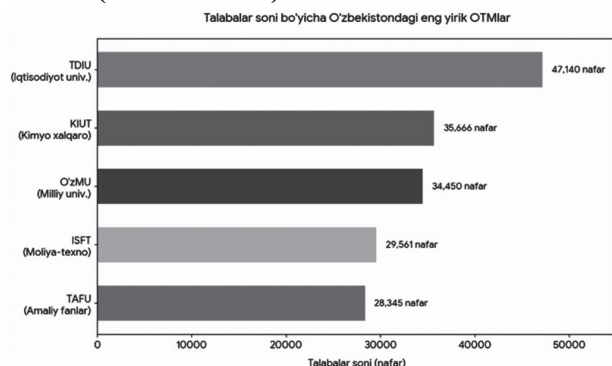

Kredit-modul tizimi va akademik mustaqillik

Bir necha yillar oldin talabalar vazirlik tomonidan tasdiqlangan qat'iy va ko'p hollarda eskirgan o'quv rejalari asosida o'qishga majbur bo'lib, talabada fan yoki professor tanlash imkoniyati yo'q edi. Bugun respublika OTMlarida Yevropa andozasidagi kredit-modul(ECTS) tizimi to'liq joriy etildi. Endilikda talaba o'z qiziqishidan kelib

chiqib, tanlov fanlarini o'zi belgilaydi. Jumladan, eng yetakchi OTMlarga (masalan, O'zMU, TDTU, TDAU) akademik va moliyaviy mustaqillik berildi. Bu ularga o'quv dasturlarini mehnat bozori talablariga moslab mustaqil shakllantirish imkonini yaratdi. Mablag' ajratish va grantlar tizimida ham o'zgarishlar sezilarli o'sdi. Garchi talabalar soni ortgan bo'lsa-da, davlat granti asosida o'qiyotgan yoshlar ulushi ham kengaygan. Xususan, respublika bo'yicha jami talabalarning 173,7 mingdan ortig'i davlat granti(bepul) asosida, 1 million 377 mingdan ziyodi esa to'lov-kontrakt asosida o'qimoqda. Ayni paytda Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti(TDIU) talabalar soni bo'yicha 47 140 nafar talaba bilan respublikada birinchi o'rinda turadi. Keyingi o'rinlarda Toshkent Kimyo xalqaro universiteti(35 666 nafar) va O'zbekiston Milliy universiteti (34 450 nafar).

O'zbekistondagi eng ko'p talabaga ega TOP-5 universitet (nafar hisobida):

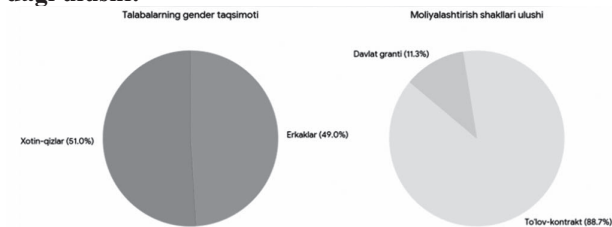

Xotin-qizlar ta'limidagi ijtimoiy burilish

O'zbekiston tarixida ayol va qizlarning oliy ma'lumotli bo'lishini qo'llab-quvvatlash bo'yicha hozirgidek keng ko'lamli tizim ilgari kuzatilmagan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2025-yil 8-oktabrdagi "Yoshlarning o'quv markazlarida xorijiy tillarni o'qish xarajatlari uchun subsidiya ajratish hamda o'quv markazlarini rag'batlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qaroriga ko'ra, magistraturada tahsil olayotgan barcha xotin-qizlarning kontrakt pullari davlat budjeti hisobidan to'liq qoplab berilmoqda. Bundan tashqari, ehtiyojmand oilalardan bo'lgan qizlar uchun bakalavriatga qabulda alohida davlat grantlari kvotalari ajratilgan. Bu qadam jamiyatda ma'rifatli onalar qatlamini yaratishga xizmat qilmoqda.

Milliy statistika qo'mitasi ma'lumotlariga ko'ra, oliy ta'lim muassasalarida tahsil olayotgan xotin-qizlarning soni 782,9 ming nafarni(51,0 %), erkaklar esa 752,1 ming nafarni(49,0 %) tashkil etmoqda. So'nggi ikki o'quv yilida qizlar sonining o'g'il bolalardan o'zib ketishi kuzatildi. Bir yil ichida talaba qizlar soni 8,0 foizga ko'paygan. Xotin-qizlarning ta'lim olishini qo'llab-quvvatlash, xususan, magistratura bosqichida o'qiyotgan barcha xotin-qizlarning kontrakt pullarini davlat tomonidan to'liq to'lab berish tizimi o'z mevasini berdi.

Talabalar tarkibining gender va moliyaviy kesimdagi ulushi:

Ilm-fan va amaliyot integratsiyasi: AT va xorijiy tillar

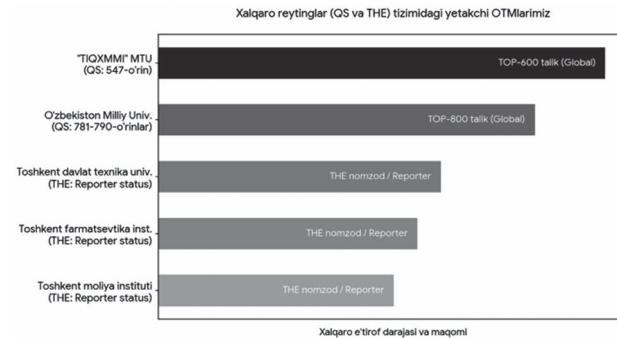
Bugungi zamonaviy talabalar faqat nazariy bilimlar bilan cheklanib qolmayapti. OTMlar yirik AT-kompaniya va ishlab chiqarish korxonalari bilan to'g'ridan to'g'ri hamkorlikni yo'lga qo'yimoqda. Shu ishlarining davomi sifatida raqamli texnologiyalar vazirligi hamda AT park bilan hamkorlikda talabalar uchun startap inkubatorlari ochildi. Shuningdek, "2+6" dasturi va davlat subsidiyalari tufayli talabalar xalqaro til sertifikatlarini (IELTS, Goethe, CEFR) olish xarajatlarini davlatdan qaytarib olmoqdalar.

Bu ularga xalqaro grantlar va almashinuv dasturlarida ishtirok etish eshiklarini ochmoqda.

Xalqaro reytinglar va e'tirof

O'zbekiston oliy ta'limidagi sifat ko'rsatkichlarining xalqaro mezonlarga moslashayotganini dunyoning nufuzli reyting agentliklari ham tasdiqlamoqda. Misol uchun, O'zbekiston tarixida ilk bor ikki universitet – "Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" Milliy tadqiqot universiteti (547-o'rin) hamda Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti (781–790-o'rinlar) nufuzli QS (Quacquarelli Symonds) jahon universitetlari reytingining top-1000 taligiga kirdi. Shuningdek, "Times Higher Education" (THE) reytingida mamlakatimizning 53 ta OTM qayd etildi.

Xalqaro nufuzli reytinglarda O'zbekistonning yetakchi OTMlari

Raqamlar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston oliy ta'lim tizimi miqdor jihatdan ulkan o'sish davrini (talabalar soni 1,5 milliondan oshdi, institut/universitetlar 220 dan ortiq) muvaffaqiyatli yakunlamoqda. Endilikda asosiy e'tibor sifat, ya'ni OTMlarning xalqaro reytinglardagi o'rnini mustahkamlash, kredit-modul tizimini mukammallashtirish va bitiruvchilarni mehnat bozoriga to'liq tayyorlashga qaratilmoqda.

2026-yil 8-iyunda O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga OTMlar bitiruvchilarining bandligini ta'minlash masalalari bo'yicha qilingan taqdimotda joriy yilda respublika oliygohlarini 320 ming nafar talaba bitirishi, buning asosiy sababi so'nggi yillarda yoshlarni oliy ta'lim bilan qamrab olish ko'lamini sezilarli kengaytgan tufayli mehnat bozoriga kirib kelayotgan bitiruvchilar soni ham ortib borayotgani ta'kidlangandi. Bitiruvchilarning tadbirkorlik loyihalarini imtiyozli shartlarda moliyalashtirish bo'yicha "Kelajakka qadam" dasturi doirasida 2025-yili 6 mingdan ortiq loyihalar uchun 378 milliard so'm mablag' ajratilishi natijasida 8 ming nafarga yaqin bitiruvchilarning bandligi ta'minlangani alohida tilga olindi.

Taqdimotda 2026-yili 8 mingdan ziyod loyihalarni moliyalashtirish uchun 500 milliard so'm mablag' yo'naltirish, 10 mingga yaqin yoshlarni band qilish rejalashtirilgani ma'lum qilindi. Shuningdek, joriy yili OTMlar miqyosida 360 ta, fakultetlar miqyosida 750 ta mehnat yarmakalari hamda har bir yo'nalis kesimida mingdan ortiq ish beruvchilar bilan uchrashuvlar (vorkshoplar) tashkil etilishi, barcha ta'lim muassasalarida karyera markazlari faoliyati to'liq yo'lga qo'yilib, natijadorligiga qarab rag'batlantirib borilishi, markazlar faoliyati "Bitiruvchi sifati indeksi" orqali baholanib, eng yuqori natija ko'rsatgan 20 ta OTMning karyera markazlariga 500 million so'mdan ajratilishi ko'zda tutilgan. Shuningdek, 2026-2027-o'quv yilidan boshlab talabalarda tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, ularni biznes yuritish uchun mavjud imkoniyatlar bilan tanishtirish maqsadida barcha OTMlarda "Tadbirkorlik asoslari" fanini o'qitish yo'lga qo'yilishi Prezident tomonidan qo'llab-quvvatlandi.

Bugun ta'limga kiritilayotgan milliardlab investitsiyalar ertaga mamlakat iqtisodiyotini harakatlantiruvchi asosiy kuchga aylanadi. O'zbekiston oliy ta'lim tizimi "diplom berish sanoati"dan chinakam "bilim iqtisodiyoti" sari odimlamoqda. Albatta, talabalar turarjoylari yetishmovchiligi, professor-o'qituvchilarning ilmiy salohiyatini yanada oshirish kabi muammolar hali ham dolzarb. Biroq ochiqlik, raqobat va yoshlarga berilayotgan akademik erkinlik investitsiyalari yaqin yillarda o'zining ijobiy mevasini berishi shubhasiz.

Farhod TO'RABEKOV,
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
"Iqtisodiyot nazariyasi"
kafedrası professori, p.f.d. (DSO)

Siz nima deysiz?

Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev 2025-yil 26-dekabr kuni Oliy Majlis va O'zbekiston xalqiga Murojaatnomasida maktab kutubxonalarini kitob bilan ta'minlab borish to'g'risida to'xtalib o'tdi.

Biroq ta'lim tizimining quyi bo'g'ini bo'lgan maktab kutubxonalarida mutaxassis kadrlar qadri va ish samaradorligini oshirish bilan bog'liq hal etilishi lozim bo'lgan qator masalalar mavjud.

Xususan, maktab kutubxonachilariga hamon texnik xodim sifatida qaralishi, ularning ma'naviy-ma'rifiy jarayondagi o'rni inobatga olinmasligi soha rivojiga to'sqinlik qiladi. Shu o'rinda maktab kutubxonalari nufuzini oshirish maqsadida quyidagi takliflarni bildirib o'tmoqchiman:

Kutubxonachi nufuzini oshirish kerak!

- Maktab kutubxonachisi shunchaki kitob tarqatuvchi emas, balki o'quvchilarning dunyoqarashini shakllantiruvchi pedagogik-ma'rifiy xodim sifatida tan olinishi lozim.
- Kutubxonalarni maktab binolarining chekka va noqulay burchaklaridan markazi, yorug' va o'quvchilar uchun qulay bo'lgan hududlarga ko'chirish kerak.
- Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligining 2024-yil 1-apreldagi 105-buyrug'ida ko'rsatilgan talablarni qayta ko'rib chiqib, kutubxona mudiri va xodimi lavozimiga birinchi navbatda sohaviy ma'lumotga ega (mutaxassis) kadrlarni qabul qilish tizimini joriy etish lozim. Bu ish sifatini va soha nufuzini oshiradi.
- Oliy va o'rta maxsus ma'lumotli xodimlar o'rtasidagi ish haqi farqini belgilash orqali mutaxassislarni rag'batlantirish kerak. Ularni kitob tashish kabi jismoniy-texnik ishlardan ozod qilib, asosiy vaqtini targ'ibot va metodik ishlarga yo'naltirish joiz.
- Har bir maktab kutubxonasini zamonaviy kompyuter jamlanmalari va maxsus kutubxona dasturlari bilan ta'minlash, elektron katalog va masofaviy xizmat ko'rsatish tizimini yo'lga qo'yish lozim.

Gulnoza BOYMURODOVA,
Qorako'l tumanidagi
7-maktab kutubxonasi mudiri

Tabiat va biz

Ekologik madaniyat insonning atrof-muhitga nisbatan ongli munosabati, mas'uliyati va kundalik hayotdagi amaliy xatti-harakatlaridir. Bunday madaniyat tizimli ta'lim va tarbiya orqali, ayniqsa, yosh avlod ongiga singdirilishi lozim. Aynan shu jarayonda o'qituvchi, tarbiyachi va umuman pedagog kadrlar hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Ekologik madaniyatni shakllantirishda pedagog o'rni

Bugungi kunda ko'plab ta'lim muas-sasalarida ekologik mavzular o'quv das-turlariga kiritilgan bo'lsa-da, ularning samaradorligi ko'p jihatdan pedagogning yondashuviga bog'liq. Masalan, dars jarayonida atrof-muhit muammolari ha-qida gapirganda, faqat global statistik ma'lumotlar bilan cheklanib qolmasdan, o'quvchilarning kundalik hayoti bilan bog'liq misollarni keltirish lozim. Chi-qindilarni saralash, suvni tejash, energi-yadan oqilona foydalanish kabi oddiy, ammo muhim odatlarni shakllantirishda pedagogning shaxsiy namunasi katta rol o'ynaydi.

Ko'plab o'quvchilar ekologik muam-molarni faqat davlat yoki tegishli tash-kiлотlar hal qilishi kerak bo'lgan muammo deb hisoblaydi. Ular o'zining individual mas'uliyatini yetarlicha anglamaydi. Bu esa ta'lim tizimida ekologik tarbiya yetar-li darajada samarali tashkil etilmaganidan dalolat beradi.

Bundan tashqari, ekologik madaniyatni

shakllantirishda interaktiv usullardan foy-dalanish ham samarali. Masalan, loyihaviy ishlar, amaliy mashg'ulotlar, ekskursiyalar, ekologik aksiyalar o'quvchilarda katta qiziqish uyg'otadi. O'quvchilarni chiqin-dini qayta ishlash zavodlari, qo'riqxona-lar yoki ifloslangan hududlarga olib borish orqali ularga muammoni real ko'rsatish va his qildirish mumin. Bu oddiy nazariy bilim berishdan ko'ra ancha kuchliroq ta'sir ko'rsatadi.

Har bir o'qituvchi o'z faoliyatiga na-faqat ta'lim beruvchi, balki tarbiyachi va jamiyatni o'zgartiruvchi kuch sifatida qarashi lozim. Zero, bugun sinfxonada berilgan kichik bir ekologik tushuncha ertaga butun jamiyat hayot tarzini o'zgar-tirishi mumkin. Shunday ekan, ekologik madaniyatni shakllantirishni aynan ta'lim-dan, ayniqsa pedagoglardan boshlash eng to'g'ri va samarali yo'ldir.

Nigoraxon RO'ZIBOYEVA,
TDYU Xorijiy tillar sho'basi dotsenti v.b.,
filologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori(PhD)

Og'riq

Inson qadri uning kursisi yoki hamyoni bilan o'lchanmasligi kerak!

Yaqinda bir qarindoshimizning to'yiga bordim. Bilasiz, to'ylarimiz – odamlar diydorlashadigan, xursandchilik ulashadigan joy. Lekin o'shanda ko'ngilni xira qiluvchi bir manzara e'tiborimni tortdi...

To'yxonaga mahallaning obro'liroq, qaysidir tashkilotda ishlaydigan bir odami kirib keldi. To'y egasi (qarindoshim) yu-gurib borib, qo'lini ko'ksiga qo'yib, uni eng to'rdagi, eng sarxil noz-ne'matlar to'ldiril-gan "VIP" stolga kuzatib qo'ydi. Birozdan keyin o'sha mahallada yashaydigan oddiy kiyingan bir amaki kirdi. Unga shunchaki uzoqdan "Assalomu alaykum!" deyildi-yu, bo'sh joyga o'tirishi ishora qilindi. O'ylanib qoldim, biz qachondan beri odamlarni cho'ntagi, mansabi yoki mashinasining rumumiga qarab ajratadigan bo'lib qoldik? Nega to'ylarimiz, marosimlarimiz ma'navi-yat maskani emas, tabaqalanishning "uchi"-ga chiqqan manziliga aylanayapti?

Eng qizig'i, buni hamma ko'rib turib-di, hamma ichida qoralaydi, lekin o'zining to'yi kelganda yana o'sha xatoni takrorlay-di: "Eshon bobo kelmasa bo'lmaydi", "Fa-lonchi rais kelmasa, to'ygа fотиha beradi-gan odam yo'q"... Oddiy mehnatkash, umr bo'yi halol yashagan qo'shnimiz esa chek-kada qolib ketaveradi. Afsuski, bunday ho-latlar faqat to'yda emas, shifoxonaga bor-ganingizda navbatda kutasiz-u, kimdir bitta telefon bilan ichkariga kiradi... O'zimiz bilmagan holda "Laganbardorlik iqtisodi"ni

Dilfuza ABDULLAYEVA,
TDYU Xorijiy tillar sho'basi
katta o'qituvchisi, p.f.f.d. (PhD)

Moziydan sado

Ikki o't orasida qolgan taqdirlar

Turkiston legioni mavzusi uzoq yillar davomida biryozqlama talqin qilinib, legion a'zolari uzoq sifatida baholab kelindi. Biroq bugun tarixga yangicha yondashuv zarur. Chunki urush yillarida turli yo'llarni tanlagan insonlarning barchasi ajdodlarimiz edi. Kimdir frontda jang qildi, kimdir asirlikda omon qolish uchun boshqa yo'lni tanladi. Shu bois, bu masalaga ayblash emas, balki tushunish nuqtayi nazaridan qarash muhim.

Turkiston legioni 1941-1942-yillarda Germaniya tomonidan tashkil etilgan bo'lib, uning asosiy qismini urushda asirga tushgan turkistonlik askarlar tashkil etgan. Urushning dastlabki bosqichlaridayoq yuz minglab yurtdoshlarimiz asirga olinib, nihoyatda og'ir sharoitda yashashga majbur bo'ldi. Ochlik, sovuq va kasallik tufayli ularning katta qismi halok bo'ldi. Shunday vaziyatda legion ko'pchilik uchun tirik qolishning yagona imkoniyatiga aylandi.

Shuningdek, legion tashkil etilishida Vali Qayumxon muhim rol o'ynadi. U o'z oldiga ikki asosiy maqsadni ko'ygan edi: birinchisi – asirlarni ommaviy qirilishdan saqlab qolish, ikkinchisi – Turkiston mustaqilligi g'oyasini ilgari surish. Bu yo'lda Mustafо Cho'qay bi-lan hamkorlik qilgan. Ularining tashabbusi bilan ko'plab asirlar lagerlardan chiqarilib, turli ishlarga jalb etildi va shu orqali ularning hayoti saqlab qolindi.

Shuni alohida ta'kidlash lozimki, Turkiston legioni faoliyati biryozqlama bo'lmagan. Ba'zi legionerlar yashirin tarzda fashistlarga qarshi harakatlarda ishtirok etgan, partizan-lar bilan hamkorlik qilgan va qulay vaziyatda ular tomoniga o'tib ketgan. Bu esa legion a'zolarining barchasini bir xil baholash noto'g'ri ekanini ko'rsatadi.

Urush tugagach esa legion a'zolari uchun yuvado og'ir sinovlar boshlandi. 1945-yili bo'lib o'tgan Yalta konferensiyasi qarorlariga muvofiq, Germaniya hududidagi ko'plab so-biq asirlar majburan Sovet Itifoqiga qaytarildi. Bu esa ularning aksariyati uchun qatag'on, surgun yoki o'lim bilan yakunlandi. Minglab insonlar ana shunday fojiali taqdimi boshdan kechirdi.

Turkiston legioni tarixi bizga bir muhim haqiqatni anglatadi: urush insonni eng og'ir tan-lovlar oldida qoldiradi. Bu tanlovlar ko'pincha qora yoki og' emas, balki murakkab va ziddi-yatli bo'ladi. Shu bois, tarixni baholashda hissiyotdan ko'ra xolislik ustun bo'lishi zarur.

Baxtishod RASHIDOV,
"Milliy tiklanish" demokratik partiyasi
Markaziy kengashi mas'ul xodimi

Elda a'ziz

80 yoshli kitobxon

Insonga berilgan eng ulug' ne'mat tafakkur va ma'naviyatdir. Chust tumani Tepaqo'rg'on mahallasida istiqomat qiluvchi 80 yoshni qarshi olayotgan ijodkor Husaynxon Orifiyni ko'pchilik kitobga mehr qo'ygan, umrini mutolaa va izlanishga bag'ishlagan ziyoli sifatida yaxshi taniydi.

Husaynxon Orifiy qirq yildan ortiq chustlik jadid shoir Muham-madsharif So'fizodaning ijodiy merosini o'rganib, tadqiq etib kel-moqda. Ustoz xonadonida tashkil etilgan mo'jazzgina kutubxona esa bu mehnat va muhabbatning jon-li guvohi. Bugungi kunda ushbu shaxsiy kutubxonada 2000 ga ya-qin badiiy va ilmiy adabiyot jam-langan.

Kitobga muhabbat unga otasidan meros bo'lib o'tgan. "Bolaligimizda texnologiya de-gan tushuncha deyarli yo'q edi, odamlar shamchiroq yorug'ida gazeta va kitob o'qirdi. Ana shu davrda kutubxona degan muqaddas maskan haqidagi ilk tasavvurlarim shakllangan", deydi u. Maktab va kolxoz kutubxonalaridagi deyarli barcha kitoblarni o'qib chiqqan yosh Husaynxonni o'sha davr kutubxonachilari yaxshi tanirdi.

1991-yili qayta tashkil etilgan Husaynxon kutubxonasi bugun nafaqat sohibining, balki oila a'zolari, farzand va nabiralarning ham ma'naviy xazinasiga aylangan. Kutubxonada ayniqsa tarixiy kitoblar salmoqli o'rin tutadi. Tarixga bo'lgan cheksiz qiziqish uni o'tmishni chuqur o'rganishga undagan. Shu bilan birga, qariyb ikki asr-lik, otasidan qolgan noyob kitoblar ham asrab-avaylanib kelinmoqda. Kutubxonada she'riy kitoblar, jahon adabiyoti namunalari, ilmiy-tadqiqot asarlari ham bisyor. Ayniq-sa, Muhammadsharif So'fizoda hayoti va ijodiga oid manbalar alohida ahamiyatga ega. Husaynxon Orifiy shoir borgan manzillarning barchasini izlab topib, ijodini chuqur o'rgangan va bu izlanishlar samarasi o'laroq, So'fizoda shaxsiyati va ijodini yanada oydinlashtirishga xizmat qiluvchi "Buyuklik ne'mati" asarini nashr ettirgan.

Ustoz kutubxonasida adabiyot olamidagi do'stlari, safdoshlari, ustoz ijodkorlar to-monidan imzo va tilaklar bilan taqdim etilgan kitoblar ham bor. Bu asarlarning har biri u kishi uchun alohida qadrga ega. Kutubxona tashkil etish oson ish emas. Bu haqda ustozning o'zi shunday deydi: "Narvonga birdaniga chiqib bo'lmaganidek, kutub-xona ham bir kunda paydo bo'lmaydi. Kitobni toma-toma yig'ib, asta-sekinlik bilan kutubxona barpo etiladi. Muhimi, kutubxona faqat o'zingiz uchun emas, balki avlodlar uchun ham ma'naviy meros bo'lishi kerak. Har qanday kitob ham kutubxonadan joy olmasligi, tanlab, saralab mutolaa qilish muhim".

Ustozning fikricha, bugungi kunda insonlar ko'proq kiyim-kechak va moddiy tash-vishlar bilan band bo'lib, kitob mutolaasini unutib qo'ymoqda. Kitob qorini to'ydir-mas, ammo ongni rivojlantirib, fikrlash doirasini kengaytiradi. Shu bois kitob inson hayotida beqiyos ahamiyatga ega. U ayrim kitoblarni qayta-qayta o'qishni xush ko'ra-di. Odil Yoqubovning "Ko'hna dunyo", Abdulla Qodiriyning "O'tkan kunlar" romani, Chustiy g'azallari shular jumlasidandir. Ijodkor fikricha, kitob inson qalbini tozalay-di. Biroq bugungi yoshlar o'quvchini o'ygа toldiradigan asarlardan yiroqlashib bora-yotgani tashvishli. Buning yechimi esa yosh avlodning mutolaaga bo'lgan qiziqishini oshirishdadir.

Zamonamiz yoshlari bo'sh vaqti telefonga emas, kitob va gazeta mutolaasiga muro-jaat qilishlari kerak. Kitobga oshno qalb egasi bo'lgan 80 yoshli ijodkor bilan muqoat davomida yana bir bor angladik: kitob insonni ma'naviy kamolotga yetaklaydi.

Otabek QOBILOV,
Chust tumani Serob mahallasi yoshlar yetakchisi

Inja tuyg'ular

Adabiyot va men

Bolalikning jo'shqin kunlarini yodga ola boshladim. Esimni taniganimdan beri uyimizga kompozitor otamni yo'qlab atoqli shoir, yozuvchilar kelishardi. Katta javonda bo'yab, bejalgan, tahrir qilingan she'riy kitoblar ko'p edi(keyinchalik tushundimki, bastakorlar kuy bastalaganda so'zlarni o'zgartirib, tuzatish kiritib, naqorat to'qir ekan), xullas sog' kitobning o'zi yo'q edi.

6 yoshda o'qish-ni o'rgandim-u, bar-cha kitoblarni aqlim yetmasa ham o'qiy-verardim. 9 yoshda nogahon she'r yoza boshladim. Duch kelgan vaqt og'zaki to'qib ketaverardim. Bir kuni adabiyot dar-sida bahribayt bo'ldi. Bizning guruhga "O'" harfi tushdi. O'rmin-dan turib O'zbekiston haqida she'r to'qib tashladim:

O'zbekistonim mening,
Vatanim manim mening,
Yurti dunyoyim mening,
Gul-u chamanim mening.

Biz yashaymiz dunyoda,
O'lloh bergan yo'lida.
Shuning uchun, do'stlarim,
Jondan seving Vatanni.

Garchi hali qofiya haqida tushunchaga ega bo'lmasam-da, samimiy tezlikda tug'il-gan shu she'rim yodimda qolib ketgan. Ilk daftarimni akam Shukur Qurbonga olib borgan ekan. U vaqtlari akam Toshkentda ishlardi. Jizzaxga kelganida shoiridan xat olib keldi. Maktubni o'qib quvonchdan qichqirganman. Hamma qo'shni qizlarga maqtanganman.

12 yoshlarda edim, chaması. Jizzaxga Abdulla Oripov keladi deyishdi. Dadam-ni holi-joniga qo'ymay mashhur shoirmi ko'rish uchun otlandik. Abdulla Oripovni ko'rdim, quvonchim cheksiz. Ammo o'shanda shoir ortidan yomon gaplar ham gapirilgandi... Mish-mishlar sabab ko'p yil-lar o'qimay qo'ydim(oradan vaqt o'tgach shoirmi ko'rib, suhbatini olishni orzu qildim, afsus, hamkasb bo'lgan insonlar manzilini berishmadi). Shunda ilk bor bu maydonda ancha ikir-chikirlar, boshog'riqlar borligini ongli ravishda his etdim. Vafotini bilganim-da esa yuragimni armon o'rtadi. Og' fотиha-sini olish orzulichiga qolib ketdi...

Shukurlar bo'lsin, ilk bor xat yozib, oq yo'l tilagan ustoz Shukur Qurbonni ko'rish nasib oldi. Toshkentga ko'chib kelgach, u bilan tadbirlarda yuzlashib qolardik. Bu vaqtlar ancha tajribam oshgan, qiziqqon, ko'p yozadigan davrim edi. Ijodim gulla-gan sari yana kitob qilish fikri keldi. Yax-shi insonlar doim kitoblarimni chop etishda bosh-qosh bo'lishardi. Akam yana yordam berdi. O'tkir Hoshimovdan xat va taqriz, so'zboshi keldi. Keyingi kitobimga taqrizni Qutlibeka Rahimboyevadan olgandik.

Toshkentga ko'chib kelgach hayotimga rang kirdi. Yozuvchilar uyushmasi yonidan o'tsak, onam shu yerga bir kirishgich kerak, ijodkorlar ko'p bo'ldi derdi. Buni qarang-ki, bir kuni shu yerga yo'lim tushib "O-na-

jonim she'riyat" to'garagiga kirdim. Iqbol Mirzodek shoirning dars-u suhbatlarini oldim, keyinchalik darsni Davron Rajab o'tdi. Shu orada ancha tajribam oshdi, fikr-larim o'zgardi, so'zni his qila boshladim, idrokim tiniqlashdi. Uyushma binosiga kirishni bir vaqtlar orzu qilardim. Keyincha-lik meni qabul qilishdi. Adabiy davralarga ham qo'shildim.

Bir kuni ko'chamizda ochilgan kafega hassasini do'qillatib, sheriklari bilan Tohir Malik kirib kelyapti. Hammamiz quvo-nib salom berdik. Bir g'alati qarab qo'ydi, hayajondan o'zimizni yo'qotib qo'ydik. Ko'zlarim yoshlanib qayta yoniga borib salomlashdim va dastxat qo'yib berishini so'radim. Xo'p, deb bosh irlg'adi. Ancha qarib qolgan, horg'in edi.

Uyga yugurdim. Qatorlashib hamma kitoblarini olib keldim. Menga qarab qol-ganini eslasam, juda g'alati nigoh edi – halim, mehribon, sodda odamga o'xshadi. Erinmay dastxat qo'yib berdi. Rahmat aytib uzoqlashdim. Kitoblarimga qarab mehrim tovlandi. Ana shunda har bir kitobga dastxat oldirib qo'yish fikri miyanga urdi. Shunday qilib san'at va adabiyot ichiga sho'ng'idim. Keyinchalik shoir, yozuvchilarni ko'rish odatiy holga aylandi, avvalgi talpinishlar so'ndi. Bu davrda Jamol Kamolning she'r, maqolalari bilan tanishdim. Shekspir sonet-larini mahorat bilan tarjima qilganki, berilib sel bo'lib, takror-takror o'qidim. Afsuski, bu insonni ko'rish nasib etmadi. Keyincha-lik Do'rmondan barcha adiblarni topish mumkinligini eshitdim. Ammo endi kech edi...

Ijod stolim ustida turgan oppoq varaqqa qarar ekanman, yuragimga adabiyotdek ulkan imoratni ushbu ustozlarim g'oyi-bona qurib ketganini ko'ngildan o'tkaza-man. Shoir va yozuvchilar hayotini tasav-vur qilishimda yordam bergan Shodmon Otabekning "Do'rmon hangomalari" kito-biga tikilgancha tabassum qilaman. Azizla-rim, men ham tez orada insonlar qalbidan joy oladigan asarlarni bilan ko'rinish bera-man degancha og'qog'ozga mavzuni yoz-dim: "Adabiyot bog'chasiidagi g'uncha".

Zilolabonu XOLIQOVA,
O'zbekiston Yozuvchilar uyushmasi
a'zosi

Ta'kid

O'zbek internet makonidagi ajnabiy so'zlarning til madaniyatiga ta'siri

Globallashuv jarayoni jadallashuvi va axborot-kommunikatsiya texnologiya-larining rivojlanishi natijasida internet inson hayotining ajralmas qismiga aylandi. U nafaqat axborot almashish vositasi, balki yangi til birliklari paydo bo'ladigan va ommalashadigan muhit sifatida ham alohida ahamiyat kasb etmoqda. Bugungi kunda o'zbek internet segmentida ko'plab ajnabiy so'zlar faol qo'llanilib, foydalanuvchilarning kundalik nutqiga ham kirib borayapti.

Internet tilining o'ziga xos jihatlaridan biri unda o'zlashma so'zlar, qisqartmalar va yangi terminlarning tez tarqalishidir. Raqamli kommunikatsiya jara-yonida yuzaga kelgan bunday birliklar zamonaviy o'zbek tili-ning leksik tizimiga sezilarli ta'sir ko'rsatyapti. Internet va ijtimoiy tarmoqlar tilida o'zlashmalar, qisqartmalar hamda yangi kom-munikativ vositalarning faol qo'l-lanishi kuzatiladi.

Ajnabiy so'z tushunchasi va uning mohiyati

Tilshunoslikda ajnabiy so'zlar deb boshqa tillardan ma'lum ehtiyoj asosida qabul qilingan leksik birliklarga aytiladi. Bun-day so'zlar o'zbek tiliga turli tarixiy davrlarda arab, fors-to-jik, rus va boshqa tillardan kirib kelgan. XXI asrda esa ingliz tili asosiy manba sifatida namoyon bo'layapti.

Har qanday til boshqa xalqlar bilan iqtisodiy, siyosiy va madaniy aloqalar natijasida yangi tushunchalarni ifodalash uchun o'zga tillardan so'z qabul qiladi. Zamonaviy o'zbek tilida "smart-fon", "virtual", "retvit", "storis" kabi birliklarning mavjudligi buning yaqqol dalilidir.

Bugungi kunda dasturiy ta'minotlar, ijtimoiy tarmoqlar va inter-net platformalarining aksariyati ingliz tilida yaratiladi. Shu sababli yangi texnologiyalar bilan bog'liq terminlar avvalo ingliz tilida shakllanadi va keyinchalik boshqa tillarga tarqaladi. Masalan, *blog, blogger, post, kontent, chat, onlayn, oflayn, smartfon, akkaunt, platforma*. Ushbu birliklar dastlab ingliz tilida paydo bo'lgan bo'lsa-da, bugungi kunda o'zbek inter-net foydalanuvchilari tomonidan ham keng qo'llanyapti. Telegram, Instagram, TikTok, YouTube va Facebook kabi platformalar yangi so'zlarning tez ommalashishiga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, yoshlar nutqida "layk", "repost", "storis", "follover", "trend", "strim" kabi birliklar faol ishlatilyapti. Ijtimoiy tarmoqlarda qo'llanayot-

gan bu kabi so'zlar qisqa vaqt ichida millionlab foydalanuvchi-lar nutqiga kirib boradi va as-ta-sekin ommalashadi.

Bugungi dunyoda axborot al-mashinuvi chegaralarni deyarli yo'qotdi. Natijada ingliz tilidagi yangi tushunchalar o'zbek tiliga ham tez kirib kelmoqda. Ayniqsa, internet orqali xalqaro muloqot-ning kengayishi ajnabiy so'zlar-ning ko'payishiga sabab bo'lmoq-da. Ba'zi hollarda xorijiy atamalar o'zbekcha muqobiliga nisbatan qisqaroq va qulayroq bo'ladi. Ma-salan, "yoqtirish" o'rnida "layk", "elektron kundalik" o'rnida "blog" kabi shakllarning ishlatili-shi nutq iqtisodiyoti bilan bog'liq.

O'zbek internetida uchraydigan ajnabiy so'zlarning tasnifi

Internet tilida eng ko'p uchray-digan o'zlashmalar ingliz tiliga mansubdir: *blog, blogger, post, trend, hashtag, follower, kontent, storis, smartfon, stream*.

Sovet davridan boshlab rus tili o'zbek tiliga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Internetda ham ayrim ruscha birliklar saqlanib qolgan: *kanal, grupp, fayl, programma, servis, profil*.

Internet foydalanuvchilari ko'pincha xorijiy asosga o'zbek-cha qo'shimcha qo'shib yangi birliklar hosil qiladilar: *laykla-moq, postlamoq, skrin qilmoq, bloklamoq, saqlab qo'ymoq*.

Bu hodisa o'zlashma so'zlar-ning o'zbek tili grammatik tizimi-ga moslashayotganini ko'rsatadi.

Ajnabiy so'zlar til rivojiga ma'lum darajada ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Birinchidan, ular yangi tushunchalarni ifodalash imkoni-ni yaratadi. Masalan, internet texnologiyalariga oid ko'plab ter-minlarning o'zbekcha muqobili hali to'liq shakllanmagan.

Ikkinchidan, til lug'at boyligi-ni kengaytiradi. O'zlashmalar natijasida tilning nominativ im-koniyatlari ortadi.

Uchinchidan, xalqaro kom-munikatsiyani osonlashtiradi. Bir xil terminlarning qo'llanishi turli mamlakat vakillari o'rtasidagi ax-

borot almashinuvini yengillashti-radi.

Ajnabiy so'zlarning me'yor-dan ortiq qo'llanishi ayrim muam-molarni ham keltirib chiqaradi. Ba'zan mavjud o'zbekcha muqo-billar e'tibordan chetda qolib, tilning ichki imkoniyatlaridan foydalanish darajasi pasayadi. Yoshlar nutqida o'zbekcha va inglizcha birliklarning aralash qo'llanishi kuzatilmogda: "Post-ni ko'rdingmi?", "Storyga layk bosib qo'y", "Kontent juda trend bo'libdi". Bunday holatlar adabiy til me'yorlarining buzilishiga olib keladi va bu yagona imlo me'yori shakllanishini qiyinlashtiradi. O'zbek tilida imlo me'yorlari-ni saqlash va so'zlarning adabiy shakllarini qo'llash muhim masa-la hisoblanadi.

O'zbek internet makonida til madaniyatini saqlash uchun quyi-dagi vazifalarni amalga oshirish zarur:

- ✓ yangi terminlarning o'zbekcha muqobillarini yaratish;
- ✓ internet nashrlarida ada-biy til me'yorlariga rioya qilish;
- ✓ yoshlar orasida til madaniyatini targ'ib qilish;
- ✓ elektron lug'atlar va ter-minologik bazalarni boyitish;
- ✓ davlat tilining internetda-gi mavqeyini mustahkamlash.

O'zbek internet makonida-gi ajnabiy so'zlar zamonaviy til taraqqiyotining tabiiy natijasidir. Ular yangi texnologik tushun-chalarni ifodalash, xalqaro kom-munikatsiyani rivojlantirish va lug'at boyligini kengaytirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, ularning haddan tashqari ko'payishi milliy til me'yorlariga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Shuning uchun xorijiy so'zlardan oqilona foydalanish, zarur hollar-da ularning o'zbekcha muqobilla-rini yaratish va adabiy til me'yor-larini saqlash bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisobla-nadi. Internet tilining rivoji va milliy tilning sofli-gi o'rtasidagi muvozanatni ta'minlash o'zbek tilining kelajak taraqqiyoti uchun muhim omildir.

Zilola CHORSHANBIYEVA,
Toshkent Kimyo xalqaro
universiteti talabasi

Biz dunyoni tanimoqdamiz

Ko'p yillik pedagogik tajribamdan kelib chiqib ayta olamanki, har bir o'quvchida qaysidir fanga qiziqish, qaysidir sohaga qobiliyat bo'ladi. O'qituvchi o'quvchilardagi mana shu qobiliyatni yuzaga chiqara olishi kerak.

Hozirgi kunda o'quvchi-yoshlarning nufuzli xorijiy OTMlarda ta'lim olishga qiziqishi ortib bormoqda. Aksariyat o'quvchilarda "IELTsdan 8 yoki 9 olsam, dunyoning top universitet eshiklari ochiq" degan yangilash qarash bor, aslida bo'lajak talaba IELTS, SAT, GPA sertifikatlariga ega bo'lish bilan bir qatorda ijodiy jihatlarini ham namoyon etishlari zarur.

– Fikrimcha, chet el OTMlari grantini yutish uchun serti-fikatlardan ko'ra amaliy loyihalar ustunlik beradi, – dey-di 2025-yili AQSHning biryo'la uch nufuzli universiteti-da o'qish huquqini qo'lga kiritgan, Samarqand shahridagi 16-maktabning 11-sinf o'quvchisi Dilnura Toshtemirova. – Queens University of Charlotte va Loyola University New Orleans universitetlarining har biridan 120 ming dollar-

Kelajakka qadam

lik, Central Michigan universitetidan esa 40 ming dollarlik grantni qo'lga kiritganman. Universitetlar abituriyentlarning tanlagan sohasiga qiziqishi va shu yo'nalishda jamiyatga foyda keltiradigan tashabbuslarni amalga oshirganiga alohi-da e'tibor qaratadi. Eng muhimi, bunday tashabbuslar amaliy ahamiyatga ega bo'lib, real hayotga tatbiq etilgan bo'lishi kerak.

Aytish kerakki, Prezidentimiz 2026-yil 24-fevral kuni yoshlar bilan o'tkazgan ochiq muloqotida yoshlar tomonidan ilgari surilayotgan loyiha va tashabbuslarni qo'llab-quvvat-lash uchun yangi imkoniyatlar yaratish muhimligini ta'kid-ladi. Jumladan:

- yoshlarning **innovatsion startap loyihalari** uchun investitsiyalar kiritishga ruxsat etish;
- **"Kelajakka qadam"** loyihasi yanada kengaytirilib, yosh tadbirkorlar uchun milliardlab kreditlar ajratish;
- **5 ta bitiruvchini ishga** olgan tadbirkorga imtiyozli kreditlar berish;
- **"Mening birinchi kasbim"** dasturi orqali oliygoh bitiruvchilariga stajirovka uchun stipendiyalar tayinlash;
- yoshlarning eng yaxshi volontyorlik loyihalariga grantlar ajratish;
- **"Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish"** jamg'armasi orqali iste'dodli yozuvchilarga ijod uchun oylik haq to'lanishi;
- haftaning **har payshanba kunini** vazirlik, idora va hokimliklarda **"Yoshlar kuni"** deb belgilash.

Bugungi kunda dunyo miqyosida, xususan O'zbekiston-da ham yoshlar jamiyatning eng katta demografik kuchi-ni tashkil etadi. Aytish joiz, mamlakatimiz aholisining qariyb 60 foizdan ortig'ini 30 yoshgacha bo'lgan yoshlardan iborat ekani ularning ta'lim va bandlik masalalari strategik ahamiyatga ega ekanini ko'rsatadi. Ayniqsa, hozir har o'n nafar yoshdan bittasi mehnat bozorida o'z o'rnini topishda qiyinchilikka duch kelmoqda. Ammo hozirgi yoshlar avvalgi avloddan farq qiladi. Ularning zamonaviy texnologiyalarga qiziqishi yuqori, raqamli ko'nikmalarni tez o'zlashtirishi esa yangi iqtisodiyot sharoitida katta ustunlik beradi.

Shu bois ta'lim-tarbiya jarayonlariga raqamli yondashuv-ni keng joriy etish, "aqlli maktab" tizimlarini rivojlantirish, AT ko'nikmalarini erta yoshdan shakllantirish kelajakda istiqbolli va hayotda tatbiq etiladigan loyilar yaratadigan yoshlar sonining ortishiga xizmat qiladi.

Natijada, o'quvchi-yoshlarimiz nafaqat bilimli, balki in-novatsion fikrlaydigan, tadbirkorlik ruhiga ega va global mehnat bozorida raqobatlasha oladigan kadrlar bo'lib shakl-lanadi. Bu esa ularning kelajakda katta marralarni ko'zlab, mamlakatimiz iqtisodiy va ijtimoiy rivojiga munosib hissa qo'shishiga mustahkam zamin yaratadi.

Anvar DUSHAYEV,
Parkent tumanidagi
20-maktabning kimyo fani o'qituvchisi

CHIMLIK OLIM MUALLIM

Chim qishlog'ida yashovchi bu oilani ko'pchilik yaxshi taniydi. Oila boshlig'i Botir aka hisobchi, Komila opa kimyo fani o'qituvchisi bo'lishgan.

Farzandlar tarbiyasida ota va onaning o'rni naqadar beqiyos ekanligi sir emas. Albatta, ularning ilm olishga rag'bat, o'g'il-qizlarga o'z ta'sirini o'tkazmay qolmadi. Bugungi kunga kelib farzandlari Behzodjon va Qunduzoy oliy ma'lumotli mutaxassis, Salimjon esa talaba, bo'lajak muhandis.

Siz aziz gazetxonlarga havola etilayotgan lavhamizning qahramoni, mazkur oilaning to'ng'ich farzandi, olim muallim – Behzod Eshqobilovdir.

Ta'lim sohasininig umidli vakillari-dan biri, ruhshunos va tarixchi olim, tadbirkor, Chim qishlog'idagi "Nova education" o'quv markazining asoschisi Behzod Eshqobilov bilan gurungimiz chamasi ikki-uch soat davom etgan bo'lishiga qaramay, suhbatlashadigan, fikr almashadigan mavzularimiz ko'pligi bois, ikkimiz ham bu suhbatdan to'liq qoniqish hosil qilmagandek bo'ldik...

...Yoshi o'ttizdan endigina oshgan bu yigitning ilm sohasining past-balandi-yu, yutuq va kamchiliklari, tizimdagi muammolar va ularni bartaraf etish yo'lida o'z qarashlari borligi xursand qildi.

Behzod Eshqobilovning tarjimai holi oddiy. 1992-yili Qamashi tumani O'rta Chim qishlog'ida tug'ildi. 1999-yili qishloqdagi 4-maktabga tengqurlari bilan birga qadam qo'ydi. 2006-yilgacha mazkur maktabda o'qigach, so'ngra G'uzor tumanidagi ixtisoslashgan maktabda o'qishni davom ettirdi.

Tirishqoqligi tufayli bir necha bor tuman va viloyat fan olimpiadalarida g'oliblikni qo'lga kiritdi. Respublika fan olimpiadasida viloyatimiz sharafiga munosib himoya qildi.

Behzod 2010–2014-yillari Toshkent islom universiteti(hozirgi O'zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi)da ruhshunoslik ixtisosligi bo'yicha tahsil oldi. Mazkur oliy dargoh o'z nomiga binonan islom universiteti bo'lganligi bois, umumta'lim fanlari bilan bilan bir qatorda islom ilmi chuqurlashtirilgan holda o'tiladi. Dinlarning kelib chiqishi, tarixi, taraqqiyot bosqichi, ayniqsa, arab tili mukammal o'rgatiladi.

Qo'lida nufuzli universitet diplomi bo'lgan Behzodjonning ikkinchi

mutaxassislik olishga intilishi meni biroz ajablantirgani uchun suhbatdoshimni savolga tutdim:

– **Ko'pchilikning orzusi bo'lgan islom universiteti diplomiga ega bo'lab, nima maqsadda ikkinchi mutaxassislikka ehtiyoj sezdingiz?**

– Buning o'ziga yarasha sababi bor. Bilasizmi, bolalik chog'larimdan moziy-shunoslik sohasiga qiziqardim. Mana shu ishtiyoq meni O'zbekiston Milliy universitetining tarix fakulteti sari yetakladi. Sohaning yetuk olimlari tomonidan qilingan ma'ruzalar meni o'ziga butunlay maftun etishi, bilmagan ko'plab sir-asrorlardan voqif bo'lishim, qarorimning nechog'lik to'g'ri ekanligidan dalolat desam, yanglishmayman.

Milliy universitetda ikkinchi mutaxassislik bo'yicha o'qish bilan birga Yashnobod tumanidagi 30-maktabda ruhshunos o'qituvchi sifatida faoliyat olib bordim. Tuman maorif sohasi rahbarlarining nazariga tushdim shekilli, yosh mutaxassis bo'lishimga qaramay tuman xalq ta'limi bo'limiga ishga taklif qilishdi va uch yil mazkur bo'limda ijtimoiy fanlar metodisti, tuman xalq ta'limi bo'limi mudiri o'rinbosari vazifalarida mehnat qildim.

Ilm cho'qqilari tomon intilish Behzodjonni O'zbekiston Milliy universitetining O'zbekiston tarixi yo'nalishi magistraturasi sari yetakladi. Magistraturada o'qish bilan birga poytaxtdagi 255-maktabda tarix fanidan o'quvchilarga saboq berdi.

Ota-ona orzusi har nedan ustunligini unutmagan yosh muallimning qalbida bir ezgu – ilmiy ish qilish niyati doimiy hamroh edi. Dildagi bu niyatni amalga oshirish chog'i keldi deb hisoblagan qahramonimiz 2022–2025-yillari Toshkent davlat texnika universitetida, O'zbekiston tarixi ixtisosligi bo'yicha tayanch

doktorantura bosqichida tahsil oldi.

Bu orada 2022-yili Behzodjon bilan Sevaraxonlarning to'yi bo'lib o'tdi va oradan yillar o'tib yosh oila qiz va o'g'il farzandli bo'lishdi. Darvoqe, Yasina va Abdullohlarining onasi ham ziyoli, ingliz tili fani o'qituvchisi.

Doktorantura bosqichini yakunlagan Behzod muallim boshlagan ilmiy ishini muvaffaqiyatli davom ettirish uchun sershovqin shaharni emas, osuda ona qishlog'i Chimni tanladi.

Qishlog'idagi 52-maktabda pedagogik faoliyatini davom ettirish bilan birga ilmiy ish bilan jiddiy shug'ullandi va 2026-yilning fevral oyida Termiz davlat universiteti qoshidagi ilmiy kengashda "Buxoro amirligida irrigatsiya tizimi" mavzusida tarix fanlari bo'yicha falsafa doktori dissertatsiyasini yoqladi.

– **Tadbirkorlikning asosiy va bosh maqsadi – pul topish. Bu barcha tadbirkorlar uchun oltin qoida. Ayting-chi, ushbu qoida sizning faoliyatingizning ham asl maqsadimi, yoki boshqacha maqsad ham bormi?**

– Jon joydan tutasiz-a, muxbir aka! Maqsadim pul emas, desam baribir ishonmaysiz. Ammo faoliyatimning ikkinchi maqsadi birinchisidan ko'ra ham ustuvorroq deb bilaman. Niyatim va orzum – ta'lim olish uchun vaqtini va mablag'ini sarflab, shahardagi o'quv markazlariga qatnayotgan qishloq bolalariga shu yerda ta'lim berish orqali o'z tug'ilgan elimga xizmat qilish, ilmga tashna qishloq bolalarini olis shaharlardagi ta'lim markazlaridagi kabi oliy o'quv yurtlariga tayyorlash. Buning uchun o'quv markazimizda abituriyentlarni oliy o'quv yurtlariga puxta tayyorlash niyatida deyarli barcha asosiy fanlarni qamrab olganmiz. O'zim va turmush o'rtog'im Sevaraxon bilan birga o'z fanining bilimdoni bo'lgan o'nga yaqin mutaxassis faoliyat olib borayapmiz.

O'quvchilarmizning aksariyati milliy va xalqaro sertifikatlarga ega bo'lib, OTM talabasi bo'lishmoqda. Erishayotgan natijalarimizni eshitib, ko'rib turgan qishloq bolalari bugungi kunda shahardagi o'quv markazlarini emas, bizning markazimizni tanlashayotgani quvonarli. Har yili o'quvchilarimizning sakson foizidan oshig'i, davlat granti bo'yicha oliy o'quv yurtlari talabasi bo'lish baxtiga erishmoq-

da. Faxrlanadigan tomoni, ularning ichida nomdor stipendiya oluvchilarning soni yildan yilga ko'paymoqda.

– **Mashhur filmlarning birida: "Yashash yaxshi, yaxshi yashash undan ham yaxshi", degan ibora bor. Albatta, yaxshi yashamoq uchun yaxshigina ter to'kish ham kerak. Bugungi ta'lim tizimimizdagi islohotlar yaxshi va halol ishlaganlarning yaxshi yashashi uchun me'yoriy asoslar yaratib berdi. Siz singari o'z ustida tinmay ishlab, bilim va malakasini oshirayotgan, toifa va sertifikatlarni qo'lga kiritayotgan ustozlarimiz yaxshigina ustama olayotgani quvonarli, albatta. O'zingizniki bo'lmasa ham markazingizdagi ustozlarning olayotgan daromadlardan gaplshsak. Yoki ko'z tegishidan cho'chiysizmi?**

– Ta'kidlaganingizdek, ishlagan – tishlaydigan davr keldi. O'quv markazimizda mehnat qilayotgan muallimlarimizning ham daromadi chakki emas. O'quvchilarimizdan tushayotgan pulning qirq foizini ularga oylik qilib beramiz. Kunning birinchi yarmida maktabda, ikkinchi yarmida o'quv markazimizda ishlashadi.

– **Qiynalgan, ko'p farzandli oilalar farzandlari uchun qanday sharoitlar yaratgansiz? O'quv markazining bu toifa o'quvchilariga biror yengillik beradigan tomonlari ham bormi? Faoliyatingiz davomida qanday qiyinchiliklarga duch kelyapsiz?**

– Bu savolingiz o'rinli bo'ldi. Birinchidan, o'quv markazimizda qishloq odamlarining iqtisodiy ahvolidan kelib chiqib, shahardagidan farqli o'laroq narx belgilangan. Shaharda har bir fanga 400–500 ming so'm bo'lsa, bizda shu summaning yarmi. Ikkinchidan, siz aytgan toifa o'quvchilari uchun imtiyozlarimiz yo'q emas. Undan tashqari, a'lo bahoga o'qiydigan o'quvchilarimiz uchun tag'batlantiruvchi tizim ham tashkil qilganmiz. Maqsadimiz – o'quv markazimizni viloyat miqyosida yetakchi maskanga aylantirish.

Muammolarimiz ham yo'q emas albatta, o'quv binomizni ijaraga olganmiz, sinf xonalarimizning soni chegaralangan, shu bois markazimizda o'qish istagini bildirayotganlarning barchasini qamrab ololmayapmiz.

Shu o'rinda xayolimga bir fikr keldi. U tengilarning ko'pchiligi oila tebratish, ro'zg'or boqish tashvishida o'zi bilan o'zi ovora bo'lib yurgan bir paytda, millat bolalarini savodli qilishdek yuksak maqsad bilan yonib yashayotgan, shogirdlarining erishayotgan yutuqlaridan ko'ksi viqorli tog'lar qadar yuksalayotgan bu ilm fidoiyisining xayrli ishiga ko'mak beradiganlar, muammolariga yechim topishda yordam qo'lini cho'zadiganlar topilib qolar, degan umiddamiz.

Sohaga milliardlab pul sarflanishiga qaramay, maktablarimizni tamomlab chiqayotgan o'quvchilarning ilm saviyasi hamon haminqadar bo'lib qolayotgani, ularning aybini esa Behzodjon singari o'quv markazlari ochib, qo'shimcha ta'lim berayotganlar yopayotgani esa sir emas. Shunday ekan, mahalliy hokimiyatdagi mutasaddi rahbarlarni, mahalla tizimi faollarini, saxovatli tadbirkorlarimizni mulohaza qilib ko'rishga undab qolamiz. Zero, natijadorligi jihatidan eng yaxshi va savobli sarmoya ta'limga yo'naltirilgan sarmoyadir.

Sharifjon AHMAD

Xalqaro sharh

DEMOGRAFIK DUNYO

DAVR MEZONI

Har bir davrning o'z qiyofasi, o'z mezonlari bo'ladi. Biz maktabda o'rgan-gan tarixda tarozi pallalari juda oddiy nomlanar edi. Quldorlik jamiyatida "qullar va quldorlar" sinfi, feodalizm-da "feodallar va dehqonlar", kapitalizm-da "sarmoyadorlar va yo'qsullar", kom-munizm-da esa sinflar yo'qolib ketib, jamiyatning barcha a'zolari tenglashishi ko'zda tutilgandi. Kommunistik utopiya tarix mulkiga aylanib ketganiga ancha bo'ldi. Garchand, dunyoning ba'zi mam-lakatlarida kompartiyalar hanuz mavjud bo'lsa-da, ularning faoliyati allaqachon o'zgacha nokommunistik izga tushib qol-gan. Masalan, Xitoydagi markscha, lenin-cha, stalincha kommunistik firqa davlat kapitalizmining siyosiy dastyoriga aylanib ulgurdi. Rossiyada esa baynalmilalchi komfirqa vorislari rus shovinistlari bilan og'iz-burun o'pishmoqda. Dunyoning boshqa mamlakatlaridagi kommunistik partiyalar ham sobiq SSSR timsolida o'z rahnamalaridan judo bo'lgach, suv-ga tushgan toshdek birma-bir yo'qolib borayotir. Ziddiyatli dunyo bugun tarix sahnasiga o'zining yangi o'yinchilari-ni chiqarmoqda. Ularni shartli ravishda "o'nglar" va "so'llar" deb atashmoqda. O'nglar jamiyat boshqaruvida an'anaviy usullar tarafdori, so'llar esa yangi-yangi yechimlarni izlash bilan ovora. Avvalo, "o'ng-so'l" atamasining paydo bo'lish tarixiga bir nazar solib ko'risa, buning sabablari oydinlashadi.

1789-yili Fransiya parlamentidagi deputatlar o'z dunyoqarashlariga ko'ra ikki guruhga bo'linib ketishdi. Qirol tarafdorlari zalning o'ng tomoniga, in-qilob va islohot tarafdorlari esa chap tomonga o'tirib olishdi. Ana shu maj-lisdan so'ng siyosatshunoslik ilmiga "o'nglar" va "so'llar" degan atamalar kirib keldi. Shundan buyon konservativ boshqaruv tarafdorlari o'zlarini o'nglar, sotsial-demokratlar esa so'llar deya atay boshladilar. "O'nglar" qirolni, cherkovni va eski tartiblarni qo'llab-quvvatlar, "So'llar" esa qirolni, cherkovni hoki-miyatdan chetlashtirib, ozodlik, tenglik va yangi qonunlar tarafdori edilar. XIX asr davomida "so'llar" o'z g'oyalarini bu-tun dunyo bo'ylab targ'ib va tashviq eta boshladilar. XX asrning ikkinchi yarmiga kelib, ular Yer kurrasining yarmiga o'z mafkuralarini to'liq yoyishga erishdilar. Rossiyada 1917-yili Oktabr so'l inqilo-bi g'alaba qozongach, bir muddat o'tib, dunyo xaritasida o'nlab yirik sotsialistik davlatlar paydo bo'ldi. Ko'pgina g'arb mamlakatlarida ham sotsial-demokrat-lar boshqaruvni o'z qo'llariga oldilar. Aytish mumkinki, XX asr so'llar davri bo'ldi. Ammo asr oxiriga kelib dunyo-ni peshqadam sotsialistik mamlakati SSSR zavoqla yuz tutgach, jahon miq-yosida "so'l" siyosiy kuchlarning quvvati so'na boshladi. Tarix soatining kapkiri "o'ng" tomonga qarab og'a bordi. G'arb dunyosidagi so'l kuchlar ham birin-ketin o'z marralarini boy berdilar. Masalan, hozir Rossiyaning deyarli barcha aholisi "yangi podshoh" – Putin tarafdori bo'lsa, AQSHdagi saylovchilarning yarmidan ko'pi "yangi qiroli" – Tramp uchun ovov

berdi. Rossiyada so'l kayfiyatdagi kishi-lar shafqatsiz quvg'in qilinmoqda, Ameri-kada esa Tramp Demokratik partiyaning birinchi raqamli dushman deb e'lon qildi. Xitoyda kommunistik partiyaning shun-chaki nomi qolgan, xolos. Dunyoning yetakchi davlatlarida shu ahvol bo'lgach, kichik mamlakatlar haqida gapirish o'zi ortiqcha. Hozir Yevropa Ittifoqidan tash-qari ko'pgina mamlakatlarda o'ng qanot firqalar hukmronlik qilmoqda. Ular gar-chand, o'zlarini zamonaviylashtirib, libe-ral, demokrat, sotsialist deya atayotgan bo'lsalar-da, mohiyatan konservativ o'ng kayfiyatdagi guruhlardir. Tramp, Putin, Si Jinping, Modi, Homana'y, Erdo'g'on singari yirik siyosiy arboblarning o'zlarini kim deb tanitishlaridan qat'i nazar, ular-ni barchasi avtoritar boshqaruv usuli tarafdorlaridir. Xalqaro kurash maydoni-da AQSH, Xitoy, Hindiston, Turkiya, Rossiya, Eron singari davlatlarning tobo-ra kuchayib borayotgani "o'ng" qanot si-yosatchilarini tobora ilhomlantirmoqda.

JIGARRANG XATAR

Bir necha yil burun jahonning ko'zga ko'ringan olimlari Birlashgan millatlar tashkiloti Bosh kotibiga maktub yo'llab, dunyo miqyosida populistik millatchilik-ni kuchayib borayotganligi, bu esa oxir-oqibat, liberal-demokratik qadriyatlarning barbod bo'lishiga, fashizmning qayta jon-lanishi va turli mamlakatlarda yangi-yan-gi ziddiyat o'choqlarining paydo bo'lishi-ga olib borishi mumkinligi haqida jiddiy ogohlantirdilar. Shundan so'ng dun-yo hamjamiyati bu boradagi vaziyatni o'rganib chiqib, maxsus vakilning hisobot ma'ruzasini tingladi va ommaviy axborot vositalarida e'lon qildi. Shu o'rinda, av-valo, populistik millatchilik nima ekanligi haqida qisqagina ma'lumot berishgato'g'ri keladi. Davlat boshqaruvi jarayonida tur-li muammolarga uchragan siyosiy elita o'zining tor siyosiy manfaatlarini ko'zlab, oddiy fuqarolar ongidagi salbiy hissiyot-larni uyg'otishga urinadi. Aytaylik, "mig-rantlar mamlakatimizda jinoyatchilikning oshishiga sabab bo'lmoqda" yoki "qash-shoq yashayotganimizga muhojirlar ayb-dor" degan uydirma gaplarni urchitib, targ'ibot-tashviqot tizimi orqali xalqning qulog'iga quyadi. Eng qizig'i shundaki, bunday iddaolardan nafaqat davlat boshi-da turganlar, balki ular bilan ixtilofda bo'lgan muxolifatchilar ham unumli foy-dalanishadi. Masalan, AQSH prezidenti Donald Tramp saylov oldidan muhojirlar amerikaliklarning nonini yarimta qilayot-gani, ish beruvchilar korxonalarini xorij-ga olib chiqib ketayotganligi qashshoqlar sonining oshishiga sabab bo'layotgani haqida gapirib, o'z tarafdorlarini ko'pay-tirishga erishgandi. Bundan tashqari, bu arbob AQSHda irqchilik va millatchilikni rag'batlantirib, o'z siyosiy manfaatlarini yo'lida foydalanganligi ham amerika-liklarning azaliy demokratik qadriyatlari asosini ancha zaiflashtirib qo'ydi. Fran-siyalik populist liderlardan biri Marin Li Pen esa rasmiy hukumatga qarshi xalqni gij-gijlash maqsadida musulmon muhojirlar sonining ortib borayotganli-gi mamlakatning demokratik kelajagiga xavf-xatar paydo qilishi haqida kunda

bo'lmasa kunora safsata sotib kelmoqda. Bunda u Fransiyaning turli shaharlarida-gi terrorchilik harakatlarini ro'kach qilib ko'rsatmoqda. Biroq bu voqealarga aslida muhojirlar emas, balki Fransiya jamiya-tidagi ksenofobiya kayfiyati va odamlar-ni diniy his-tuyg'ulariga nisbatan sodir etilayotgan tajovuzlar sabab bo'layotgan-ligiga hech kim e'tibor bermayapti.

Birlashgan millatlar tashkilotining inson huquqlari bo'yicha Oliy komissari Zayd Raad al-Husaynning bergan ma'lu-motlariga ko'ra, bu holat o'zini demokratik deb hisoblaydigan boshqa mamlakatlarda ham kuzatilmoqda. Avstriyalik Norbert Xofer, chexiyalik Milosh Zeman, vengri-yalik Viktor Orban, niderlandiyalik Gerta Viller, slovakiyalik Robert Fitso, britani-yalik Nayjela Faraj, rossiyalik Aleksandr Dugin singari siyosiy arboblarning o'zlarining populistik demagogiyaga asoslangan tur-li iddaolari bilan bag'rikenglik va tole-rantlik g'oyalariga suyanadigan Yevropa jamiyati qadriyatlarini oyoqosti qilish-moqda. Ko'p hollarda ularning keltirgan dalillari hech qanaqa mantiqiy asosga tayanmaydi. Jumladan, Vengriyaning sobiq bosh vaziri Viktor Orban muhojir-lar paydo qilayotgan xatarni pufakdek shishirib, o'z xalqini qo'rqitgandi. Holbu-ki, mamlakatdagi 10 million fuqaro orasi-da bor-yo'g'i 10 ming 559 kishi Osiyo va Afrika mamlakatlaridan kelgan muhojir-lar bo'lgan. Ularning Vengriya jamiyatiga qandaydir jiddiy xavf-xatar paydo qilishi aqlga sig'maydigan gap. To'g'ri, muhojir-lar tabiiy ravishda ko'payib, qachonlardir nufusi millionga yetar. Ammo u paytda migrantlarning avlodlari assimilyatsi-yaga uchrab, allaqachon mahalliy aholi bilan aralashib ketgan bo'ladi. Yaqinda Shimoliy Irlandiyada muhojirlarga qar-shi bo'lib o'tgan namoyishlar sababini o'rganib ko'radigan bo'lsak, Yevropa mamlakatlarida ham ksenofobiya avj olib borayotganiga guvoh bo'lamiz. Tar-tibsizliklarga sudanlik migrantning ma-halliy aholi vakiliga hujum qilgani sabab bo'lgani aytilmoqda. Bunda niqob taqqan odamlar muhojirlar yashaydigan uylarga o't qo'yishgan, "Xorijliklar yo'qolsin!" deya hayqirishgan.

DEMOKRATIK
DEMOGRAFIYA

Uchbu holatlarni tahlil qilish davomida kishida turli fikrlar paydo bo'ladi. Har bir mamlakatda u yoki bu turdagi jinoyatlarning sodir bo'lib turishi bor gap. Ommaviy axborot vositalari bu haqda uzluksiz xabar berib turibdi. Bi-roq muhojirlar tomonidan sodir etilgan jinoyatlarga alohida urg'u berilib, kera-gidan ortiq e'tibor qaratilsa, sodir etilgan jinoyatga nisbatan o'n-yuz bora og'ir oqi-batlarni keltirib chiqarishi mumkin. Bir odamning o'limi haqida qo'zg'atilgan shov-shuv yuzlab-minglab odamlarning halokatiga sabab bo'lishi ko'p kuzati-ladigan holat. Shu ma'noda, bu xildagi jinoyatlar haqida gapirganda og'irlik va vazminlik bilan yondashmoq lozim. Eng qizig'i shundaki, dunyodagi ayrim yirik davlatlar shu xildagi muammolardan foy-dalanib, o'zining geosiyosiy yoki iqtisodiy muammolarini hal qilib olishga

tirishmoqda. Masalan, Putin rahbarligida-gi siyosiy kuchlar Yevropa Ittifoqida-gi ichki ziddiyatlardan foydalanib, uni ich-ichidan yemirib tashlashga urinmoq-da. Kreml ko'hna qit'adagi millatchi o'ng unsurlarga ham moddiy, ham ma'naviy ko'mak berib, ittifoqda tartibsizlik va sa-rosima keltirib chiqarishga intilmoqda va bu maqsad yo'lida milliardlab mablag'la-rini sarflayapti. Aytish mumkinki, bu borada qandaydir natijaga ham erishmo-qda. Keyingi paytda Shimoliy Irlandiya hamda Italiyada bo'lib o'tgan noxush voqealar buni dalillab turibdi. Xabarlar-ga ko'ra, Italiya poytaxti ko'chalariga migratsiya tarafdorlari va raqiblarining o'n minglab ishtirokchilari namoyishga chiqqan. Bundan maqsad g'arb dunyo-sidagi kelishmovchiliklarni avj oldirib, tartibsiz muhit hosil qilishdir. Aytaylik, 2015-yili Suriyada uyushtirilgan xunrez-liklar oqibatida millionlab qochoqlar Yevropaga mo'r-malaxdek bostirib kir-di. 2022-yili esa, xuddi shu holat Ukrai-nada kuzatildi. Qariyb o'n millionga ya-qin ukrainaliklar rus bosqinidan qochib, G'arb mamlakatlariga chiqib ketishdi. Yevropada muhojirlarning ko'paya bori-shi o'z navbatida mahalliy aholiga ma-lol kela boshladi. Bunday vaziyat Yev-ropadagi o'ng qanot siyosiy kuchlarning tegirmoniga suv quymoqda. Bu esa popu-listik millatchi partiyalarning obro'sini oshirmoqda. Masalan, o'ngkonservativ "Germaniya uchun muqobil yo'l" (AFG) partiyasi bugungi kunda mamlakatda ik-kinchi o'rindagi siyosiy kuchga aylanib ulgurdi. Yevropaning boshqa qismlarida ham sotsial-demokratlar o'z o'rinlarini asta-sekinlik bilan millatchi o'ng parti-yalarga bo'shatib bermoqdalar. Biroq, bu-gungi dunyodagi tarixiy voqelik shunday-ki, rivojlangan mamlakatlarda tug'ilish miqdori kamayib, mahalliy aholining nu-fusi yildan yilga ozayib bormoqda. Bu esa o'z navbatida jamiyatlarda demografik muammolarni hal qilish ehtiyojini paydo qilmoqda. Shu ma'noda, buni qanday-dir fojia sifatida talqin qilish o'ng qanot millatchi partiyalarning saylovoldi piar-lariga o'xshab ketadi. To'g'ri, ular orasida chinakam vatanparvar millatchi unsurlar bo'lishi mumkin, eng qizig'i shundaki, ularning aksariyati kam farzandli yoki umuman farzandsiz kimsalardir. Bola tug'ib tarbiyalashdan qochadigan jami-yatlarni qanaqa kelajak kutishi avvaldan ma'lum ekanligi haqida gapirishning ho-jati bo'lmasa kerak.

O'rni kelganda shuni ham aytib o'tish kerakki, sobiq SSSRning parchalanib ketishiga ham eng avvalo demografik omillar sabab bo'lgani ayni haqiqat. Mamlakatga Mixail Gorbachyov rah-barlik qilgan qayta qurish yillarida sho-vinizm va millatchilik bosh ko'tardi. Milliy respublikalarda mustaqil davlat bo'lish imkoni paydo bo'ldi. Markaz esa bunga aytarli qattiq qarshilik ko'rsatmadi. Buning sabablari esa ko'pgina biz biladi-gan va bilmaydigan omillarga borib taqa-ladi. Jumladan, demografik tadqiqotlar bilan shug'ullanuvchi olimlarning hisobi-ga ko'ra 2050-yilga borib SSSRda musul-mon aholi soni xristianlar sonidan oshishi kutilayotgan edi. Bu o'z navbatida tarix tarozisi pallasining qay tomonga qarab og'ishini aniq ko'rsatib turardi.

Shu ma'noda, Yevropa uchun ham o'z demografik muammolarini hal qilishda, xuddi Rossiyada bo'lganidek, muhojir-larga yo'l ochib berishdan o'zga bir chora yo'q.

Xudoyberdi KOMILOV,
siyosiy sharhlovchi

Qo'ng'iroq chalinguncha ASLIGA QARAB...

(Hikoya)

Qumri xola to'ydin bezovta qaytdi. Kutib olgan kelinlariga ro'yxushlik bermay, tugunini ko'targanicha uyiga kirib ketdi. Yolg'iz qolgach, dasturxonni ochdi. Uning ichidan chiqqan matoni yoyib ko'rarkan, ko'zlariga ishongisi kelmasdi. O'sha. Xuddi o'zi. Xola bo'shashib, yakandozga o'tirib qoldi. Ikki yil ichida bo'lib o'tgan voqealar ko'z oldida jonlandi.

Qumri xola ikkala o'g'lini bir kunda uylantirdi. Kelinlar qo'shni qishloqdan edi. Baxtiga ularning oyoq-qo'li chaqqongina chiqdi. Xolaning bir odati bor edi. Bog'larida pishgan bodom, o'rik, yong'oqlarni qop-qop qilib quritib, omborga joylab qo'yardi. Zarur payti olib ishlatishardi. To'y qilgan yili zaxira bahorga yetmay tugab qoldi. Xola buni ro'zg'ori kengayganidan deb bildi.

Bir kuni Safura ismli mahalladoshi:

– Bodom sotypsizmi, xola? – deb so'rab qoldi.

Kampir sotmasligini aytdi.

– Bahriniso opa sizdan bodom olibdi-ku.

– Yo'g'-a, – dedi xola hayron bo'lib. Gap shu yerda uzilib qoldi. Qumri xola bunga tuzukroq e'tibor bermagandi o'shanda.

Bundan oldinroq sandig'ini ochib ko'rib, tugunlarining o'rni almashib qolganidan, ajablangandi. Axir, necha yillardan buyon saqlaydigan, “o'limligiga” olib qo'yan bu tugunlarga hech kim tegmasdida.

Bugun kichik qudasinikida to'yda berilgan mato ko'ziga o'tdek ko'rindi. Sinchiklab qaragandi, bir burchagidagi qaychi tekkan joyga ko'zi tushdi. Bu laxtak mato qachonlardan beri tugunchasida turardi. Demak, o'g'ri kichik kelin ekan. Miyasiga kelgan fikrdan

xolaning yuragi “shig'” etib ketdi. O'g'ri kelinning qaynonasi degan nom unga uyatday, hatto qo'rqinchli tuyuldi. Piyoladagi choydan ho'pladi. Kelinni haydab solish yaramaydi. Bitta bolasini tirik yetim qilishdan yomoni yo'q. O'g'illarining otasiz o'sgani yetadi. Yaxshisi, kattasiga atab solayotgan imoratga kenjasini ko'chiradi. Kampir xayoliga kelgan fikrdan quvonib ketdi. Ko'ngli joyiga tushib, ko'zi ilinganini sezmay qoldi...

Bir payt tapir-tupurdan uyg'onib ketdi. Qarasa, kichik o'g'li Behzod bilan kelin qarshisida turibdi. O'g'li g'azabdan gezarib ketgan, hansirab nafas olar, kelin esa yig'isini bosolmasdi. Qumri xola cho'chib, yoqasini ko'tarib, ichiga tufladi.

– Hoy bolam, nima gap? Nega kelinni yig'latyapsan?

– O'zidan so'rang, – dedi o'g'il darg'azab ohangda.

So'ng xotiniga:

– Qani, gapir, – deb buyurdi. Nafisa javob beravermagach, yelkasidan qattiqqina turtki yedi. U qalqib ketib, shosha-pisha so'zlay boshladi. Nafisaning uzuq-yuluq gaplaridan, Behzodning izohlaridan shu narsa ma'lum bo'ldiki, ayol eri ishdan kelib, uxlagani yotganda papkasidagi pachka pullar orasidan ikki-uchtasini sug'urib olar ekan(Yigit xususiy savdo firmasida ishlardi). Behzod pullarni sanasa, kam chiqaveribdi. Shundan so'ng bu haqda boshlig'iga aytibdi. Boshliq esa unga javob bermabdi-yu, g'alati qarab qo'yibdi. Boshlig'ining

yigitga bo'lgan ishonchi katta va ko'pgina moliyaviy masalalarni unga buyurardi. Uning nigohidan ta'sirlangan Behzod buning tagiga yetishga ahd qilibdi. O'y-fikrlari xotiniga borib taqalaveribdi. Uyga kelib, tokchaga pullarni qo'yib, o'zini uyquga solib yotibdi. Nafisa esa o'rgangan qilg'ini takrorlabdi. Shu kuniyoq Behzod Nafisani uydin haydab yubordi. Onasining yalinib-yolvorishiga qaramay qaytib yarashmadi.

Bir kuni Qumri xolanikiga qo'shni qishloqda yashovchi xolavachchasi Zebi kampir mehmon bo'lib keldi. Gap aylanib, Nafisaning qilmishlariga taqaldi.

– Buni qara-ya, jiyan, – dedi kampir yelpinib. – Qazisan, qartasan, axiyri naslingga tortasan, deganlari shu bo'lsa kerakda.

– Nega bunday deyapsiz? – hayron bo'ldi xola.

– E-ha, sen eshitmaganmiding? Onam rahmatli aytdi. Bir zamonlar Nafisaning buvisi Rahima opa qo'shnisining ro'molini o'g'irlab, derazadan tushib ketgan ekan...

– Yo, tavba...

– Shuning uchun eskilar yetti pushtini surishtirib qiz berishgan, o'g'il uylantirishgan-da, o'rgilay.

Qumri xola bu gaplarning mag'zini chaqqandek o'ylanib qoldi.

Sayyora AKBAROVA,
Yozyovon tumanidagi
14-maktab kadrlar menejeri

Birinchi muallim

Ikki onam bor deb o'ylardim,
Bolalik-da, qaydan bilaman?
Ikkisidan mehr va ta'lim,
Olganimga shukur qilaman!

Anglolmasdim, qay biri onam:
Uyimda bir, maktabda biri.
Ikkisin ham yuragida bor,
Mehr ekan ularning siri!

Qo'limga non tutqazdi biri,
Yana biri barmog'im tutdi.
Teshikkulcha va tayoqchani
Yozdirguncha orziqib kutdi!

Barmog'imda bo'lsa o'ng qo'li,
Chap qo'lida boshimni silab.
Chidam bilan haftalab, oylab
Savodimning chiqishin tilab.

“Ona” so'zin yozganda ilk bor,
Bu so'z sehrin men anglab yetdim.
Muallimam ko'ziga qarab,
Ona mehrin men anglab yetdim.

Bekam-u ko'st savodxon bo'ldim,
Qo'sh mehrning og'ushida man.
Tongdan maktab,
tushdan so'ng uyda,
Onalarning og'ushidaman.

Ikkinchi uy ekan maktabim,
Mehr qo'shib berdingiz ta'lim.
O'z onamdek suyib qolganim –
Muallimam, qilaman ta'zim!

Qurdosh NAMOZBOY o'g'li

Shapaloq

Aytsa yoqmas, aytmasa bo'lmas hangomalar turkumidan Maktab hangomalari yoxud antiqa tekshiruv

Eng yaxshi o'qituvchi kim?

“Och qornim, tinch qulog'im” maqoliga amal qilamiz,
deya javob berdi.

“Shildirsoy” tumanidagi 99-maktabga kelgan tekshi-

ruvchilar o'quvchilarga o'zlarining ismi va familiyalarini yozmaslik sharti bilan “Qaysi o'qituvchi yaxshi, qaysi o'qituvchi yomon?” degan savolga javob yozishlari aytiladi. O'quvchilarning yozma fikrlariga qaraganda, talabchan, darsga kechikuvchi, uy vazifalarini bajarmaydigan, to'polonchi, zalda yuguradigan o'quvchilarga tanbeh beradigan, o'quvchilarning telefonlarini qo'lidan olib qo'yadiganlari eng yomon o'qituvchilar ekan. Ularning yozgan javoblari tahlil qilinganda maktabning 99 foiz o'qituvchisi eng yaxshi deb topilgan. Bir o'qituvchidan bunday “yutuqqa” qanday erishgansizlar deb so'raganimizda, “Hozir o'quvchilarga sal qattiqroq gapirsangiz, xato va kamchiliklarini tushuntirib tanbeh bersangiz telefonga yozib olib internetga tarqatishadi. Ota-onalar esa darrov ichki ishlar xodimlariga xabar qilishadi. Shuning uchun

Issiqlik ibodatdir

Ishyoqmasvoy issiqdan inqillab, Ishchanbekning imorati ichkarisiga istar-istamas intildi. Ishchanbekning ixlos ila ishlayotganini ilg'ab:

Ishyoqmasvoy: – Iy-ye, issiqda ishlayapsanmi, Ishchanbek!?

Ishchanbek: – Izchil, ildam imkoniyat izlab ishlayapman-da. Inson iqlim injiqligiga itoatgo'y emas-ku.

Ishyoqmasvoy: – Iye, issiqda isiganimdan ichimliklardan ichaverib, ivib ketdim-a!

Issiqlamadingmi, Ishchanbek?

Ishchanbek: – Issiqlik iskanjasi – ibratomuz imtihon, Ishyoqmasvoy. Ittifoqo, iqlimning ijozatila issiqlik – ibodat!

Hakim KAMOLOV,
faxriy o'qituvchi

iltimos inobatga olindi

Maktabni tekshirishga kelgan tibbiyot xodimlari yozgan hisobotida “Maktabning ba'zi sinflari, zallari, devor va derazalarini chang bosgan. Bolalar ichishi uchun qaynatilgan suv yo'q. Xulosa qilib aytganda, maktabning 50 foizi tibbiyot talablariga javob bermaydi” deb yozgan. Maktab direktori bizlarga gap tegmasin, “Talabga javob bermaydi” degan gapingizni o'zgartiring deb iltimos qildi. Tekshiruvchilar hisobotni topshirayotgan vaqtda direktorning iltimosi inobatga olinib, oxirgi gap o'zgartirildi: “Maktabning ba'zi sinflari, devor va derazalarini chang bosgan. Bolalar ichishi uchun qaynatilgan suv yo'q. Xulosa qilib aytganda, maktabning 50 foizi tibbiyot talablariga javob beradi”.

Po'lat MANSUROV,
faxriy o'qituvchi

Qiziltepa tumani

Dolzarb mavzu

RAQAMLI QARAMLIK SOYASIDA

Raqamli qaramlik insonning raqamli qurilmalardan foydalanish ustidan nazoratni yo'qotishi bilan bog'liq xulq-atvor buzilishidir. U gajetlar, internet va ijtimoiy tarmoqlardan nazorat qilib bo'lmaydigan darajada foydalanish ehtiyoji bo'lib, insonlarning kundalik hayotiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy dunyoda bu muammo global miqyosga yetdi, millionlab odamlar soatlab yangiliklar lentasini to'xtovsiz aylantirib, onlayn muloqot bilan vaqt o'tkazmoqda.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, virtual makonda juda ko'p vaqt qolish diqqatning tez-tez bo'linishi, xotira pasayishiga olib keladi va insonni besabr qilib qo'yadi. Uzlüksiz axborot oqimi miyaga haddan tashqari yuklanib, chuqur mulohaza yuritishga imkon qoldirmaydi. Bundan tashqari, ijtimoiy tarmoqlar layk va sharhlarga tobelikni keltirib chiqaradi. Raqamli qaramlikning asosiy xavfi – vaqt va e'tibor nazoratini yo'qotishdir. Odamlar ayni damda yashamaydi, jonli muloqotni chek-chegarasiz onlayn kontent bilan almashtiradi. Bu esa shaxsiy munosabatlarga, ishchanlik, hatto jismoniy sog'liqqa salbiy ta'sir qiladi, chunki harakatsiz turmush tarzi va uyqu buzilishi odatiy holga aylanadi.

Gonkong universiteti olimlari ma'lumotlariga ko'ra, kuniga 4 soatdan ortiq vaqtini ekran qarshisida o'tkazadigan bolalarda qaror qabul qilish va rejalashtirish uchun javobgar miya qismlarida jiddiy o'zgarishlar aniqlangan.

O'smirlar ijtimoiy tarmoqlardan faol foydalanmoqda (AQSHda 93% dan ortiq, Xitoyda 80%, Buyuk Britaniyada 77%, Koreyada 68%). Ular uchun ijtimoiy tarmoqlar o'zini ifoda etish, muloqot qilish va ma'lumot izlash uchun muhim maydonga aylandi. Biroq imkoniyatlar bilan bir qatorda, virtual dunyo jiddiy xavflarni ham o'z ichiga oladi. Xavotirlanish, tushkunlik, kiberzo'ravonlik va ijtimoiy yakkalanish oqibatlari yoshlar hayotida tobora ko'p namoyon bo'lmoqda. Bundan tashqari, "raqamli amneziya" – eslab qolish qobiliyatining zaiflashuvi holatlari ko'paymoqda. Kasperskiy laboratoriyasi tomonidan o'tkazilgan so'rovga ko'ra, respondentlarning 76 foizi hatto eng yaqin insonlarining telefon raqamini yoddan aytib berolmagan.

Bu xavotirlar AQSH, Xitoy, Janubiy Koreya, Buyuk Britaniya va Qozog'istonda o'tkazilgan ilmiy tadqiqotlar bilan tasdiqlangan. Ushbu mamlakatlarda o'smirlar orasida tushkunlik darajasi 40 foizdan 70 foizgacha, xavotirli holatlar 30–70 foiz, uyqu muammolari esa 50 foizgacha kuzatilmoqda.

O'zbekistonda ham yoshlar telefon va ijtimoiy tarmoqlardan tartibsiz foydalanishga moyil bo'lib, bu yuqorida aytib o'tilgan salbiy oqibatlarga olib kelmoqda. Ba'zi voyaga yetmaganlar layk va ko'rishlar ortidan quvib, ijtimoiy tarmoqlarda ahmoqona, xavfli xatti-harakatlarni sodir etmoqda.

Yevropa Ittifoqi ma'lumotlarni himoya qilish (GDPR) qonunining 8-moddasida Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlar minimal yosh chegarasini pasaytirish huquqiga ega ekanligi belgilangan. Biroq bu chegara 13 yoshdan past bo'lmasligi kerak. Belgiyada 13 yoshdan kichik foydalanuvchilar uchun ota-ona roziligi talab qilinadi, Avstriyada bu yosh 14 gacha, Fransiya esa 15 yoshgacha deya belgilangan. AQSHda ham cheklovlar, jumladan, ota-ona roziligi talab qilinishi joriy etilgan. Norvegiya va Buyuk Britaniyada minimal yosh chegarasi 13 yosh hisoblanadi. Ta'kidlash joizki, mamlakatlar hali ham ijtimoiy tarmoqlarda voyaga yetmaganlarning shaxsiy ma'lumotlarini va ular iste'mol qilayotgan kontentni nazorat qilish mexanizmini ishlab chiqolmagan. Shu sababli, "ekran vaqti"ni tartibga solish masalasi hamon ota-onalar zimmasiga va qisman ta'lim muassasalariga yuklanmoqda. Shu nuqtayi nazardan aytilish joizki, har bir inson o'zini va farzand-

larini raqamli qaramlikdan asray olishi lozim. Bu borada bir qancha tavsiyalarni bo'lishamiz.

Raqamli odatlaringizni aniqqlang. Hafta davomida ijtimoiy tarmoqlar, messenjerlar va o'yinlarda qancha vaqt sarflayotganingizni kuzatib boring. Smartfonda o'rnatilgan vositalardan foydalaning. Natijada gajetlardan foydalanishda onglilik o'sadi. Qaysi ilovalar eng ko'p vaqt olishini bilib olasiz va ulardan foydalanishni kamaytirishingiz mumkin bo'ladi.

Raqamli cheklovlar kiriting. Ko'ngilochar ilovalar uchun vaqt cheklovlarini belgilang. Masalan, ijtimoiy tarmoqda kuniga 30 daqiqadan ko'p vaqt sarflamang. Uyquga yotishdan oldin telefoningizni boshqa xonada qoldiring. Shunda diqqatni jamlash yaxshilanadi, stress kamayadi va uyqu me'yorlashadi.

Onlayn o'yin-kulgini oflayn faoliyat bilan almash-tiring. O'zingizga qiziqarli bo'lgan muqobil mashg'ulotlarni toping – o'qish, sport, sayr qilish, sevimli mashg'ulotlar. Rivojlanishni ko'rish uchun yutuqlaringizni qayd qiling. Natijada jismoniy va ruhiy salomatlik yaxshilanadi, xavotir darajasi pasayadi.

"Raqamli detoks"ni yoqing. Haftaning bir yoki bir necha kunini ijtimoiy tarmoqlarsiz va keraksiz ekran vaqtidan foydalanmaslik kuni deb belgilang. "Uyqudan turgandan keyin va uxlashdan oldin 1 soat telefonsiz qolish" qoidasini sinab ko'rishingiz mumkin. Natijada unumdorlik oshadi, kayfiyat yaxshilanadi va muhim narsalarga ko'proq vaqt ajratiladi.

Texnologiyani o'z ittifoqchingizga aylantiring. Raqamli qaramlikni nazorat qilishga yordam beradigan ilovalardan foydalaning (Masalan, Forest, Freyedom, Cold Turkey). Faqat muhim xabarlarini olish uchun bildirishnomalarni sozlang. Shunda texnologiyalardan ongli ravishda foydalanish, chalg'ituvchi omillarni kamaytirish va real hayotga ko'proq e'tibor qaratishga erishish mumkin.

Ushbu qadamlarni bosqichma-bosqich amalga oshirish orqali raqamli qurilmalarga qaramlikni sezilarli darajada kamaytirish va hayot sifatini yaxshilash mumkin.

Soha mutaxassislari "raqamli gigiyena" tushunchasini ilgari surmoqda. Bu – vaqtni rejalashtirish, onlayn faoliyatni cheklash, foydali kontentga ustuvorlik berish va texnologiyalar ustidan ongli nazorat o'rnatishga asoslangan yondashuvdir.

Muhiddin PRIMOV,

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti

Davronov Obid O'ktamovichning 06.01.10 – Yer tuzish, kadastr va yer monitoringi ixtisosligi bo'yicha "O'zbekiston yaylovlari monitoringida mobil axborot tizimi va avtomatik baholash mexanizmlari" mavzusidagi(qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha) fan doktori(DSc) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent davlat agrar universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.08/2025.27.12.Qx.02.01 raqamli ilmiy kengash asosida tuzilgan bir martalik ilmiy kengashning 2026-yil 1-iyul kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 111218, Toshkent viloyati, Qibray tumani, Universitet ko'chasi, 2-uy.

Tel/faks: (71) 260-48-00, 260-38-60;

veb-sayt: www.tdau.uz; e-xat: tdau@exat.uz; e-mail: tuag_info@edu.uz

Ulashov Qudratilla Chori o'g'lining 05.09.07 – Gidravlika va muhandislik gidrologiyasi ixtisosligi bo'yicha "Bir jinsli bo'lmagan gruntli to'g'onlarda filtratsiya sarfi hisobini takomillashtirish" mavzusidagi(texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi Qarshi davlat texnika universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi PhD.03/2025.27.12.T.17.02 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 30-iyun kuni soat 15:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 180100, Qarshi shahri, Mustaqillik shohko'chasi, 225-uy, 1-bino, 239-xona.

Tel/faks: (75) 221-09-23, 224-13-95; e-mail: kstu@kstu.uz

Anorboyeva Solixa Asqarjon qizining 13.00.02 – Ta'lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi (ispan tili) ixtisosligi bo'yicha "Ispan tilini o'qitishda talabalarda tarjimonlik kompetensiyasini rivojlantirish metodikasi" mavzusidagi(pedagogika fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston davlatjahontillari universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.03/2026.31.01. Ped.45.02 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 1-iyul kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100173, Toshkent shahri, Uchtepa tumani,

Kichik halqa yo'li ko'chasi, G-9 "A" mavzesi, 21-uy.

Tel/faks: (71) 230-12-91, 230-12-92;

veb-sayt: www.uzswlu.uz; e-mail: uzswlu@gmail.ru

Abidova Dildora Baxtiyor qizining 14.00.09 – Pediatriya ixtisosligi bo'yicha "Bolalarda atopik dermatitda psixosomatik holatning klinik va diagnostik jihatlari va davolash usullarini takomillashtirish" mavzusidagi(tibbiyot fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi Toshkent davlat tibbiyot universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.06/2025.27.12.Tib.01.05 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 25-iyun kuni soat 14:30 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100140, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Bog'ishamol ko'chasi, 223-uy.

Tel/faks: (78) 150-78-28; e-mail: info@tashmeduni.uz

Dustiyorov Mehroj Dilshodovichning 06.03.03 – Dorivor o'simliklar introduksiyasi, yetishtirish texnologiyasi va agrofarmoekologiyasi ixtisosligi bo'yicha "Qashqadaryo vohasi sharoitida tukli erva(Aerva lanata L.)ning introduksiyasi va agrobiologiyasi" mavzusidagi(biologiya fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi Dorivor o'simliklarni yetishtirish va qayta ishlash ilmiy-ishlab chiqarish markazi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi PhD.32/2025.27.12.B/Qx.01.01 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 7-iyul kuni soat 14:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 111800, Toshkent shahri, Bektemir tumani, Oltintopgan ko'chasi, 15-uy.

Tel/faks: (55) 519-21-00, 519-21-00; e-mail: shifobaxsh@urmon.uz

Karyakina Liliya Mixaylovnaning 17.00.02 – Musiqa san'ati ixtisosligi bo'yicha "Pianinochi-jo'rnovoz bilan xonanda o'rtasidagi ijodiy munosabat muammolari" mavzusidagi(san'atshunoslik fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi O'zbekiston davlat konservatoriyasi huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi PhD.11/2025.27.12.San.01.01 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 30-iyun kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 100027, Toshkent shahri, Shayxontohur tumani, Botir Zokirov ko'chasi, 1-uy.

Tel/faks: (71) 239-46-53, 244-53-20; e-mail: info@konservatoriya.uz

Annaqulov Baxitbay Qdirbayevichning 09.01.09 – O'simliklarni himoya qilish ixtisosligi bo'yicha "Qoraqalpog'iston Respublikasining shimoliy hududlarida kanallarning rivojlanish bioekologiyasi va ularga qarshi kurash choralari" mavzusidagi(qishloq xo'jaligi fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi Paxta seleksiyasi, urug'chiligi va yetishtirish agroteknologiyalari instituti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi DSc.08/2025.27.12.QX.01.01 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 7-iyul kuni soat 9:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 111202, Toshkent viloyati, Qibray tumani, Botanika MFY,

O'zPITI ko'chasi, PSUEAITI.

Tel/faks: (78)150-61-37; e-mail: paxtauz@mail.uz

Nasriddinov Xasan Shavkatovichning 05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar ixtisosligi bo'yicha "Mikroiqlimni sun'iy tartibga solish tizimi yordamida binolarning qulaylik va energiya samaradorligini oshirish" mavzusidagi(texnika fanlari bo'yicha) falsafa doktori(PhD) dissertatsiyasining himoyasi Farg'ona davlat texnika universiteti huzuridagi ilmiy darajalar beruvchi PhD. 03/2025.27.12.T.19.03 raqamli ilmiy kengashning 2026-yil 4-iyul kuni soat 10:00 dagi majlisida bo'lib o'tadi.

Manzil: 150107, Farg'ona shahri, Farg'ona ko'chasi, 86-uy.

Tel/faks: (73) 241-12-06; e-mail: info@fstu.uz

ANGREN UNIVERSITETI

2026-2027-O'QUV YILI UCHUN QUYIDAGI LAVOZIMLARGA TANLOV E'LON QILADI:

“Umumdavolash ishi” kafedrasiga:

► gigiyena va tibbiy ekologiya, pediatriya, tibbiy radiologiya, dermatovenerologiya, klinik farmakologiya, onkologiya, stomatologiya, otorinolaringologiya, oftalmologiya, travmatologiya va ortopediya, urologiya, akusherlik va ginekologiya fanlaridan:

- professor (2 nafar);
- dotsent (6 nafar);
- o'qituvchi (6 nafar).

“Kasbiy fanlar” kafedrasiga:

► normal fiziologiya, patologik anatomiya, umumiy xirurgiya, ichki kasalliklar va kasb kasalliklari, xirurgik kasalliklar, neyroxirurgiya, yuqumli kasalliklar, anesteziologiya va reanimatologiya, nevrologiya va tibbiy genetika, fiziatriya, psixiatriya va narkologiya fanlaridan:

- professor (3 nafar);
- dotsent (5 nafar);
- o'qituvchi (6 nafar).

“Aniq va texnik fanlar” kafedrasiga:

► matematika, axborot tizimlari va texnologiyalari, konchilik ishi fanlaridan:

- dotsent (2 nafar);
- o'qituvchi (3 nafar).

“Iqtisodiyot va moliya” kafedrasiga:

► iqtisodiyot, moliya va moliyaviy texnologiyalar, logistika fanlaridan:

- dotsent (3 nafar);
- o'qituvchi (2 nafar).

“Til va uni o'qitish metodikasi” kafedrasiga:

► xorijiy til va adabiyoti, ingliz tili va arab tili fanlaridan:

- professor (2 nafar);
- dotsent (3 nafar);
- o'qituvchi (5 nafar).

Tanlovda ishtirok etish uchun quyidagi hujjatlar taqdim etilishi lozim:

- universitet rektori nomiga ariza;
- xodimlarni hisobga olish bo'yicha shaxsiy varaqa;
- oliy ma'lumoti, ilmiy daraja va unvoni haqidagi diplom nusxalari;
- ilmiy va o'quv-metodik ishlar ro'yxati;
- malaka oshirganlik to'g'risidagi hujjat nusxalari;
- fuqarolik pasporti (yoki ID karta) nusxasi va elektron mehnat daftarchasidan ko'chirma.

Arizalar e'lon chiqqan kundan boshlab bir oy muddatda qabul qilinadi.

Eslatma! Tanlovda ishtirok etish uchun kafedrada mutaxassislik fanidan ochiq dars o'tkazilishi nazarda tutiladi.

Manzil: Angren shahri, “Ozodlik” MFY, Fleyshmaxer ko'chasi, 2-uy.

Murojaat uchun: (55) 901-88-80, 93-668-79-09;
e-mail: info@auni.uz

